Частична предварителна оценка на въздействието	
Институция: Министерство на правосъдието	**Нормативен акт:** **Проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ЗИД на НК).**
◉ Не е включен в законодателна/оперативна програма на Министерския съвет	○ Включен е в законодателната/оперативната програма на Министерския съвет за:
Лице за контакт: Александър Стефанов, държавен експерт в дирекция „Съвет по законодателство“ на Министерство на правосъдието, ел. поща: al_stefanov@justice.government.bg Емилия Александрова, държавен експерт в дирекция „Съвет по законодателство“ на Министерството на правосъдието, ел. поща: Em_Aleksandrova@justice.government.bg	**Телефон и ел. поща:** **02/ 9237 344** **02/937 314**

1. Проблем/проблеми за решаване:

1.1. Кратко опишете проблема/проблемите и причините за неговото/тяхното възникване. По възможност посочете числови стойности.

Проблем 1:

Глава четиринадесета в Наказателния кодекс „Престъпления против мира и човечеството“ не е хармонизирана с Римския статут на Международния наказателен съд, приет от дипломатическата конференция на пълномощните представители под егидата на ООН за учредяване на международен наказателен съд на 17 юли 1998 г. (Ратифициран със закон, приет от

XXXIX Народно събрание на 15 март 2002 г. – ДВ, бр. 31 от 2002 г. В сила от 1 юли 2002 г.) (Обн., ДВ, бр.68 от 16 Юли 2002г.).

След приемането си през 1998 г. Римският статут е претърпял общо 6 изменения, съответно през 2010 г. (измененията от Кампала), 2015 г., 2017 г. и 2019 г.

Всички изменения се отнасят до разширяване на престъпленията в обхвата на компетентност на Международния наказателен съд.

Измененията въвеждат режима на престъплението „агресия“ и допълнения в съставите на международните военни престъпления, свързани най-общо със забрани за ползване на нови видове оръжия и начини на водене на война, водещи до мащабни унищожения или оказващи дехуманизиращо въздействие върху пострадалите.

Република България не е ратифицирала нито едно от измененията. В същото време те са ратифицирани от повечето държави-членки на Европейския съюз (ЕС) и от необходимия за влизането им сила брой държави-страни по Римския статут (РС). Това положение има следните сериозни вредни последици за Република България:

1. Неспособност да осигури пълноценна закрила на своите граждани в чужбина. Въпросът стои особено остро по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини.

2. Неспособност на държавата, която се радва на високо международно уважение като партньор в отношенията и процедурите на международно правно сътрудничество, да го осигурява и да се ползва от него в материята на измененията на Статута.

3. Исторически и в актуалния военно-политически контекст Република България не е агресор, нито е милитаристично ориентирана сила. Нератифицирането на измененията на Статута и непълната хармонизация на наказателния закон с него косвено увреждат способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия.

4. Постоянни политически щети за международния авторитет на държавата и за доверието на международните ѝ партньори в нея. Причини и съображения Република България да не ратифицира измененията на Статута няма и никога такива не са били изказвани от нейни представители. Напротив, волята на страната в подкрепа на развитието на юрисдикцията на Международния наказателен съд е традиционна и многократно изразявана, включително със следните действия:

- През март 2022 г. България се включи редом с общо още 38 държави (вкл. всички държави-членки на ЕС) в инициативата на Обединеното кралство за отнасяне на ситуацията в Украйна към Международния наказателен съд;

- На 11.09.2023 г. на Неформална конференция на министрите на правосъдието, проведена в Рига, България се присъедини към декларация, чиято т. 11 подчертава значението и ролята на Римския статут.

С пар. 15 от Резолюция от 19.01.2023 г. на Европейския парламент относно учредяването на трибунал за наказване на престъплението агресия, извършено срещу Украйна, с която се „призовава ЕС да приеме обща позиция относно престъплението агресия и в тази връзка относно измененията от Кампала към Римския статут на МНС“[1], ***България е сред държавите, изрично призовани да ратифицират измененията от Кампала***. Шест месеца по-късно, на 17.07.2023 г. в Ню Йорк същият призив до държавите, нератифицирали измененията, е отправен на Конференция на ООН относно честването на 25 години от приемането на Римския статут, организирана от ръководния политически орган на държавите, страни по Статута.

[1] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_BG.html.

Бездействието на държавата да ратифицира измененията в Статута при така изразената от нея позиция и така отправените призиви уврежда доверието на международните ѝ партньори в нея. Предвид отстояваната позиция на държавата в подкрепа на универсалността на Международния наказателен съд, привеждането на НК в съответствие с актуалното съдържание на РС, вкл. измененията в него, при ратификацията на измененията, отразява българския национален интерес на активен участник в международните отношения, ангажиран с борбата с безнаказаността на извършителите на най-тежките престъпления по международното право.

1.2. Посочете възможно ли е проблемът да се реши в рамките на съществуващото законодателство чрез промяна в организацията на работа и/или чрез въвеждане на нови технологични възможности (например съвместни инспекции между няколко органа и др.).

Не е възможно проблемът да се реши в рамките на съществуващото законодателство и/или чрез въвеждане само на нови технологични възможности. Необходима е законова промяна, която да осигури хармонизация на Наказателния кодекс с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. Необходимо е да се разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в чужбина,

С предложената промяна ще се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела и подобри способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

1.3. Посочете защо действащата нормативна рамка не позволява решаване на проблема/проблемите.

Действащата нормативна рамка не позволява решаване на проблема, тъй като към настоящия момент Република България не е ратифицирала нито едно от измененията Римският статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, който е претърпял общо 6 изменения, съответно през 2010 г. (измененията от Кампала), 2015 г., 2017 г. и 2019 г.

1.4. Посочете задължителните действия, произтичащи от нормативни актове от по-висока степен или актове от правото на ЕС.

Необходимо е да бъдат предприети мерки, които да осигурят хармонизацията на Наказателния кодекс с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. Да се разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в чужбина, както и да се разширят и подобрят възможностите на българската

държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела.

1.5. Посочете дали са извършени последващи оценки на нормативния акт или анализи за изпълнението на политиката и какви са резултатите от тях?

Не е извършвана последваща оценка на въздействието на нормативния акт.

2. Цели:

Цел 1: Предложените изменения и допълнения на Наказателния кодекс (НК) имат за цел да осигурят хармонизацията му с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика.

Подцели:

1. Да се разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в чужбина;

2. Да се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела;

3. Да се подобри способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия;

4. Да се подобри международният авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

Посочете определените цели за решаване на проблема/проблемите, по възможно най-конкретен и измерим начин, включително индикативен график за тяхното постигане. Целите е необходимо да са насочени към решаването на проблема/проблемите и да съответстват на действащите стратегически документи.

3. Заинтересовани страни:

- Министерският съвет;
- Министерството на правосъдието;
- Органите на съдебната власт – съдии, прокурори, следователи;
- Министерството на вътрешните работи;
- Държавна агенция „Национална сигурност;
- Пострадалите лица по смисъла на чл. 74 от НПК;
- Обвиняеми и подсъдими лица;

- Адвокатите, предоставящи защита по наказателни дела.

Поради спецификата на регулираните с проекта на нормативен акт обществени отношения в областта на наказателното право не е възможно да се посочи точен брой на потенциалните заинтересовани страни.

Посочете всички потенциални заинтересовани страни/групи заинтересовани страни (в рамките на процеса по извършване на частичната предварителна частична оценка на въздействието и/или при обществените консултации по чл. 26 от Закона за нормативните актове), върху които предложенията ще окажат пряко или косвено въздействие (бизнес в дадена област/всички предприемачи, неправителствени организации, граждани/техни представители, държавни органи/общини и др.).

4. Варианти на действие. Анализ на въздействията:

4.1. По проблем 1: Република България не е ратифицирала нито едно от измененията. В същото време те са ратифицирани от повечето държави-членки на Европейския съюз (ЕС) и от необходимия за влизането им сила брой държави-страни по Римския статут (РС). Това положение има следните сериозни вредни последици за Република България:

1. Неспособност да осигури пълноценна закрила на своите граждани в чужбина. Въпросът стои особено остро по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини.

2. Неспособност на държавата, която се радва на високо международно уважение като партньор в отношенията и процедурите на международно правно сътрудничество, да го осигурява и да се ползва от него в материята на измененията на Статута.

3. Исторически и в актуалния военно-политически контекст Република България не е агресор, нито е милитаристично ориентирана сила. Нератифицирането на измененията на Статута и непълната хармонизация на наказателния закон с него косвено увреждат способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия.

4. Постоянни политически щети за международния авторитет на държавата и за доверието на международните ѝ партньори в нея. Причини и съображения Република България да не ратифицира измененията на Статута няма и никога такива не са били изказвани от нейни представители. Напротив, волята на страната в подкрепа на развитието на юрисдикцията на Международния наказателен съд е традиционна и многократно изразявана, включително със следните действия:

- През март 2022 г. България се включи редом с общо още 38 държави (вкл. всички държави-членки на ЕС) в инициативата на Обединеното кралство за отнасяне на ситуацията в Украйна към Международния наказателен съд;

- На 11.09.2023 г. на Неформална конференция на министрите на правосъдието, проведена в Рига, България се присъедини към декларация, чиято т. 11 подчертава значението и ролята на Римския статут.

С пар. 15 от Резолюция от 19.01.2023 г. на Европейския парламент относно учредяването на трибунал за наказване на престъплението агресия, извършено срещу Украйна, с която се „призовава ЕС да приеме обща позиция относно престъплението агресия и в тази връзка относно

измененията от Кампала към Римския статут на МНС“[2], *България е сред държавите, изрично призовани да ратифицират измененията от Кампала*. Шест месеца по-късно, на 17.07.2023 г. в Ню Йорк същият призив до държавите, нератифицирали измененията, е отправен на Конференция на ООН относно честването на 25 години от приемането на Римския статут, организирана от ръководния политически орган на държавите, страни по Статута.

Бездействието на държавата да ратифицира измененията в Статута при така изразената от нея позиция и така отправените призиви уврежда доверието на международните ѝ партньори в нея. Предвид отстояваната позиция на държавата в подкрепа на универсалността на Международния наказателен съд, привеждането на НК в съответствие с актуалното съдържание на РС, вкл. измененията в него, при ратификацията на измененията, отразява българския национален интерес на активен участник в международните отношения, ангажиран с борбата с безнаказаността на извършителите на най-тежките престъпления по международното право.

Вариант 1 „Без действие“:

Описание:

Вариантът „Без действие“ се характеризира с непредприемането на никакви действия, които пряко касаят дефинирания проблем. Констатирания проблем ще продължи да съществува и определената цел няма да бъде постигната. Няма да бъде осигурена хармонизацията на Наказателния кодекс с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. Няма да бъде осигурена пълноценна закрила на българските граждани в чужбина и особено по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини. Няма да се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Няма да има възможност държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Няма да се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

Положителни (икономически/социални/екологични) въздействия:

При неприемането на проекта на Закон за изменение на Наказателния кодекс положителни въздействия върху заинтересованите страни не се очакват.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Отрицателни (икономически/социални/екологични) въздействия:

[2] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_BG.html.

Наказателния кодекс няма да бъде хармонизиран с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута. Няма да бъде осигурена пълноценна закрила на българските граждани в чужбина и особено по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини. Няма да се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Няма да има възможност държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Няма да се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Специфични въздействия:

Не са идентифицирани очаквани специфични въздействия.

Въздействия върху малките и средните предприятия:

Не оказва въздействие върху малките и средни предприятия.

Административна тежест:

При този вариант административната тежест не се променя.

1.1. Опишете качествено (при възможност – и количествено) всички значителни потенциални икономически, социални и екологични въздействия, включително върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни. Пояснете кои въздействия се очаква да бъдат значителни и кои второстепенни.

1.2. Опишете специфичните въздействия с акцент върху малките и средните предприятия и административната тежест (задължения за информиране, такси, регулаторни режими, административни услуги и др.)

Вариант 2: „Нормативни промени“:

Описание:

Чрез осигуряване на хармонизацията на Наказателния кодекс с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута ще бъде осигурена пълноценна закрила на българските граждани в чужбина и особено по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини. Ще бъда разширени и подобрени възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Българската държава ще ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

Обхват и структура на криминализацията. Структура на глава четиринадесета

Българското наказателно право принадлежи към кръга юрисдикции, които структурират особената част на наказателния закон според обекта на престъплението. Този критерий е основен и задължителен и от него не се допускат отклонения.

Глава четиринадесета е кодификационна и обхваща т.нар. същински международни престъпления. Тя е разделена на четири раздела според груповите обекти на отделните групи международни престъпления. Проектът доразвива действащата структура, като запазва относителното предимство на престъпленията против мира.

Раздел I „Престъпления против мира“ (чл. 407 – 409д) обхваща престъпленията агресия, агресия при злоупотреба с доверие, участие в агресията на чужда държава, агресия с използване на нередовни сили, пропаганда към война и подстрекателство към война. Последните две разпоредби пояснияват понятието „военен или политически водач“, относимо към субекта на престъпленията на агресия, и допълват санкциите по чл. 407-410 с обща приложимост на конфискацията и лишаването от права.

Новият раздел Iа „Престъпления против човечеството“ (чл. 409е – 409м) обхваща престъпленията геноцид, апартейд, поругаване на човечността и насилствено изчезване на хора, както и приготовление и явно подбуждане към такива посегателства и допълнителна разпоредба, поясняваща нововъведени съставомерни признаци.

Раздел II „Престъпления против законите и обичаите за водене на война“ (чл. 410-415б) включва различни тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт, тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт, както и на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт, неправомерна употреба на символи, посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност, използване на забранени средства и начини за водене на война и планирано или мащабно извършване на престъпление.

Последният раздел III „Други престъпления“ (чл. 418а-418б) включва общ състав на допустителство към престъпленията от главата и състав за явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на извършено престъпление от тази глава.

При изграждането на новото съдържание на глава четиринадесета не са извършвани съгласувателни изменения в други разпоредби на кодекса, тъй като не е установена необходимост от такива. Езиковата техника се е придържала към формули, които са традиционни за кодекса, а когато такива липсват, новите понятия са снабдени със самостоятелни определения.

Обхват и структура на пенализацията

Подходът на пенализацията следва принципа за умереност и рационалност на репресията съгласно Концепцията за наказателна политика. В допълнение той цели да ограничи приложението на чл. 2, ал. 2 НК в преходния период след влизане на проекта в сила.

Престъпните състави са изградени чрез степенуване на репресията, като всичките разполагат с квалифицирани състави. Наказуемостта и структурата на пенализацията са определени на основата на следните критерии:

- Запазване на наказуемостта на заварените престъпления, доколкото е възможно. Когато това не е възможно поради изменения в елементите на престъплението с промяна в обществената опасност, прилагани са изложените по-долу критерии.

- Горният праг на наказуемост в нововъведените текстове е доживотен затвор, предвиждан в алтернатива на тежко лишаване от свобода в квалифицирани състави със застрашаване или увреждане на човешки живот. За особено тежки квалифицирани състави е използвано лишаване от свобода за срок от над 20 години, в рамките на допустимото изключение, разрешено от чл. 39, ал. 2 НК.

Във всички свои концепции за наказателна политика и в последния цялостен законопроект за нов НК държавата последователно и категорично заявява решение за отмяна на наказанието доживотен затвор без замяна. По тази причина то не може да бъде въвеждано с изменения и допълнения на действащия НК[3].

Римският статут също предвижда редовния обикновен доживотен затвор като най-тежко наказание.

В допълнение използването на наказанието доживотен затвор без замяна не променя по същество репресивната тежест на Глава Четиринадесета. Наказанието е формулирано в закона като временно и изключително, а не редовно, поради което по принцип не е инструмент за противодействие на обичайната тежка престъпност, към която принадлежи тероризмът. То не е и основен инструмент за диференциация на наказанията (дейност на законодателя по определяне на вида и относителните размери на наказанията в санкциите на Особената част), тъй като негова специфична предпоставка не са признаци на деянието, а на конкретния извършител и те се преценяват конкретно от съда. Наказанието преследва по-малко от целите на чл. 36 (само превантивната) в сравнение с привидно по-лекото от него – доживотен затвор, който обслужва и четирите цели. Наказанието доживотен затвор осигурява възможността за безсрочно изолиране на извършителя до края на живота му, която се осигурява и от доживотния затвор без замяна, поради което добавянето на доживотен затвор без замяна в санкции, в които е въведен доживотен затвор, не допринася за наказателната защита.

И накрая, макар формално помилването да е приложимо и към двете наказания, то е единственият способ за облекчаване на наказанието доживотен затвор без замяна. Това не е така за доживотния затвор, чиито облекчения зависят от съдебна преценка в състезателна публична процедура с инстанционна проверка и мотивиране на крайния акт. Този режим на доживотния затвор съществено ограничава приложението на помилването към него[4]. Наказанието доживотен затвор, следователно, предоставя на обществото повече гаранции, че наказанието няма да бъде облекчавано по непрозрачен, непубличен, правно и хуманитарно неоправдан, политически мотивиран или друг отклонен от правовите стандарти начин от орган, който е наказателно неотговорен.

- С разширено приложение са допълнителните наказания лишаване от права и конфискация. Използването им е с цел изграждане на система от ефективни, въздържащи и обезсърчаващи наказателни мерки, които имат изразена превантивна насоченост. Тези две наказания съществено ограничават рецидивните ресурси на извършителя, който често е длъжностно лице или лице със специална правоспособност, а извършването на престъпленията изисква финансов ресурс.

[3] Извън предмета на този ЗИДНК е промяна в системата на наказанията, което е единствената причина да не се предлага отмяна на чл. 37, ал. 2 и чл. 38 и съответни изменения в други разпоредби относно това наказание.

[4] Подробно **Пушкарова, Ива**. Наказателноправен отговор срещу изключително тежката престъпност: смъртното наказание, доживотният затвор и доживотният затвор без замяна в България. С:2020, Сиела.

Предотвратяването на рецидив е особено важно с оглед високата международна опасност на престъпленията от главата.

- Разширено е приложението и на най-лекото наказание – обществено порицание, въведено като задължително допълнително наказание за най-леките престъпления, при които наказателната репресия е изнесена в много ранен, подготвителен етап на престъпната дейност. Целта му е да засили обществения упрек на извършеното, като възпре ескалацията на престъпната дейност, намалявайки обществената подкрепа за нея. Известно е, че същинските международни престъпления се извършват на основата на злоупотреба с и манипулация на общественото доверие и общественото подчинение на волята на властта.

3.3. Раздел I „Престъпления против мира“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 407** Агресия
- **Чл. 408** Агресия при злоупотреба с доверие
- **Чл. 409** Участие в агресията на чужда държава
- **Чл. 409а** Агресия с използване на нередовни сили
- **Чл. 409б** Пропаганда към война
- **Чл. 409в** Подстрекателство към война
- **Чл. 409г** Военен или политически водач
- **Чл. 409д** Допълнителни наказания

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи международния мир и сигурност. Подреждането на съставите следва класическия модел, според който по-леките следват по-тежките, а със систематично предимство са основните пред специалните.

Разпоредбата на чл. 8bis на РС относно престъплението ,,агресия“ е въведена чрез съставите по чл. 407- 409а и определителната норма на чл. 409. Разпоредбата на чл. 8bis от Римския статут е кодификационна и криминализира агресията на основата на групов обект, разграничаващ това престъпление от другите престъпления по Статута. Прякото ѝ възпроизвеждане в НК нарушава структурата на криминализацията, като пренебрегва вътрешната структура на обекта. Поради това хармонизационните норми са четири - разделянето между чл. 407 – 409а е извършено на основата на непосредствения им обект, идентифициран и диференциран след анализ на обекта на чл. 8bis РС.

Чл. 407 Агресия

(1) Който като военен или политически водач планира, подготвя, започва или ръководи използването на въоръжена сила на държава срещу друга държава в явно противоречие с Устава

на Организацията на обединените нации, включително срещу нейния суверенитет, териториална цялост или политическа независимост, независимо дали е обявена война, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

(2) Когато деянието по алинея 1 се изразява в:

1. нахлуване или нападение от въоръжените сили на държавата на територия на друга държава или нападение срещу нейни сухопътни, морски или въздушни сили или морски и въздушен флот;

2. временна или постоянна военна окупация на територия на друга държава в резултат на нахлуване или нападение по т.1;

3. анексиране на територия на друга държава чрез използване на сила;

4. бомбардиране от въоръжените сили на държавата или използването на каквито и да било оръжия от нейна страна срещу територията на друга държава;

5. блокиране от въоръжените сили на държавата на пристанищата или бреговете на друга държава,

се наказва с лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или с доживотен затвор.

Престъплението е изведено като основно за раздела. Непосредственият му обект са междудържавните отношения, които осигуряват ненакърнимостта на суверенитета, териториалната цялост и политическата независимост на държавите от посегателства на други държави.

Основният състав е очертан от абстрактните признаци на агресията, а квалифицирания – от конкретни хипотези, изброени в чл. 8bisPC като агресия per se. Поради обстоятелството, че международният първоизточник сочи тези хипотези, представляващи тежко вредоносни случаи на използване на въоръжена сила, като несъмнена агресия, следва, че те са с по-висока опасност от явлението по основния състав, което е различно и по-леко от тях. Пренасянето на хипотезите в НК не е автоматично - повишена е абстрактността на формулите, като някои хипотези са съчетани поради наличието на връзка между тях.

При формулирането на изпълнителното деяние са запазени формите „планира“ и „подготвя“ от действащия чл. 409 НК, както и подходът престъплението да е на просто извършване. Наказателната репресия е изтеглена на най-ранния възможен етап от развитието на престъпната дейност, в който от нея не е настъпил никакъв резултат, като са обхванати и първончалните подготвителни етапи.

Запазени са формите „планира“ и „подготвя“. Планирането е дейност по набелязване на целите на войната, ресурсното ѝ обезпечаване и изготвянето на стратегия и тактика на бойните действия, изготвяне на план или на програма за предстоящото използване на въоръжена сила. Подготвянето се състои от различни стъпки, с които планът се изпълнява на практика, вкл. привеждане на войските в готовност, превъоръжаване, подготвяне на благоприятно обществено мнение, дипломатически преговори за създаване на съюз или за осигуряване на неутралитет[5]. В този смисъл формите се коментират и в българската научна литература[6].

[5] **Dinstein Y.** War, Aggression and Self-Defence. Fifth edition. Cambridge University Press, 2012; **McDougall, C.** The Crime of Aggression under the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition. University Printing House, Cambridge, 2021.

[6] **Петрова, Петя**. Развитие на агресията като престъпление по международното наказателно право. // Сборник доклади от Национална научна конференция по повод 110 години от рождението на проф. д-р

Добавени са формите ,,започва“ и ,,ръководи“, като последната замества действащата ,,води“ и използваната от РС ,,извършва“, за да подчертае връзката с признаците на субекта на ефективен политически или военен водач. Започването е издаване на заповед или по друг начин изразяване на воля за извършване на първите въоръжени действия срещу нападнатата държава. Адресати на волята са военни ръководители, намиращи се на терен, които са в състояние да я приведат в действие, с което войната да започне. Ръководенето се осъществява, докато войната е в ход[7].

Формулата ,,като военен или политически водач“ очертава връзката между изпълнителното деяние и признаците на субекта, който извършва деянието именно в качеството и с оглед дейността си на водач.

Изискването противоречието с УООН да е ,,явно“ произтича от чл. 8bis (нормативен предвод на ‘*manifested*‘) и е запазено, за да предотврати прекомерното разширяване на приложното поле на агресията до случаи на незначителни (търпими, случайни) или спорни противоречия. То ограничава приложението само до случаи, в които противоречието е безспорно, ясно очертано и няма търпим или случаен характер. Българският закон познава стандарта ,,явно“ (напр. чл. 12, ал. 2), върху него е изградена традиционна съдебна практика и поради това е използван той. Той обхваща критерии като мащаб, значителност и характер, които се сочат от РС като критерии за преценка.

Формулата ,,включително срещу нейния суверенитет, териториална цялост или политическа независимост“ изброява основните хипотези на явни нарушения на УООН, относими към разработените в международната практика понятия относно акта на агресия.

Признакът ,,независимо дали е обявена война“ е вложен, за да изключи формално блокиране на текста в случаите, в които едната или и двете воюйващи държави са обявили положение на война помежду си или нападението е предхождано от ултиматум и поради това страната-агресор твърди, че води законна, а не агресивна война. Принципното положение в хуманитарното и международното наказателно право е, че ултиматумът и обявяването на война не правят автоматично войната законна и не изключват агресивния ѝ характер. Признакът осигурява съгласуваност на текста с концепциите за война на Женевските конвенции.

Липсата на членуване на признака ,,територия“ (вместо ,,територията“) в квалифицирания състав показва възможността деянието да засегне само част от територията на нападнатата държава.

Квалифицираният състав се ползва с най-високата наказуемост в НК – специалният минимум е 20 години лишаване от свобода, представляващ обичаен максимум на това наказание. Основание за това е чл. 39, ал. 2 НК, който позволява лишаването от свобода да бъде между 20 и 30 години в изключителни случаи, когато това е предвидено в норма на Особената част.

Чл. 408 Агресия при злоупотреба с доверие

(1) Който като военен или политически водач и при условията на чл. 407, ал. 1 използва въоръжените сили на държава, намиращи се на територия на друга държава с нейно съгласие, в

Иван Ненов и 90 години от рождението на проф. д-р Цеко Цеков, София, УИ ,,Св. Климент Охридски“: 2023, ISBN: 978-954-07-5808-4.

[7] **Петрова, Петя**. Пак там.

нарушение на условията, при които това съгласие е дадено, се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години.

(2) Който като военен или политически водач при същите условия неправомерно удължава присъствието на въоръжените сили на държавата на територия на друга държава, след като съгласието на приемащата държава е оттеглено или споразумението за приемането им е прекратено, се наказва с лишаване от свобода от пет до дванадесет години.

Това престъпление е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по чл. 407 (нов), чиито признаци интегрира, така и международните отношения, осигуряващи спазването на международните договори, по силата на които държавите допускат чужди въоръжени сили на своя територия. Обектът, следователно, е обогатен с нарушение на договорните условия, при които приемащата държава е допуснала въоръжени сили на държавата-агресор на своя територия. Тези въоръжени сили се използват в нарушение на условията, при които са приети (ал.1), или продължават да се задържат на територията на приемащата държава, след като съгласието ѝ да ги приеме е отпаднало (ал.2).

Тези специфични хипотези на вероломна агресия, при които военното присъствие върху територията на пострадалата държава е постигнато по безконфликтен път, при злоупотреба с правото на международните договори, са изведени в отделен състав и поради обстоятелството, че поради разликата в обекта и в изпълнителския механизъм, това престъпление може да се извърши в идеална съвкупност с чл. 407 (нов). Това би позволило утежняване на отговорността на субекта поради приложимост на чл. 24 НК.

Двата състава са разделени според обществената опасност на деянието. Използването на въоръжените сили извън даденото от приемащата държава разрешение е по-опасно и вредоносно от простото удължаване на престоя им. За основен състав е възприета първата хипотеза, тъй като тя очертава основните признаци на явлението и е най-често срещана в практиката. Привилегированият състав на ал. 2 е облекчена, по-специфична и по-рядко срещана хипотеза. Когато деецът е осъществил и двете, ще носи отговорност по основния състав с утежняване на отговорността при индивидуализацията.

Чл. 409 Участие в агресията на чужда държава

Който като военен или политически водач позволява територия, която държавата е предоставила на разположение на друга държава, да бъде използвана от приетата държава за извършване на деяние по чл. 407 или 408 срещу трета държава, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

Това престъпление също е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по предходните разпоредби, чиито признаци интегрира, така и международните отношения, осигуряващи неучастието в агресивна война от страна на трети страни и спазването на международните договори, по силата на които държавите допускат чужди въоръжени сили на своя територия. Хипотезата се отнася до специфичен случай на оказване на съдействие за агресия, като територията на неутрална държава, на която въоръжени сили на държавата-агресор се намират на

правно основание, се предоставя за агресия срещу трета държава, с което се нарушават и условията, при които тези въоръжени сили са приети.

Изпълнителното деянието може да е както действие, така и бездействие или съчетание от двете. По тази причина е възприета формулата ,,позволява“, а не ,,допуска“ (традиционно използвана от НК за указване на бездействие).

Чл. 409а Агресия с използване на нередовни сили

Съобразно различията по чл. 407-409 се наказва и онзи военен или политически водач, който за извършване на деянието съзнателно използва или допуска в извършването му да участват въоръжени банди или групи, нередовни военни формирования или наемници.

Това престъпление също е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по предходните разпоредби, чиито признаци интегрира, така и международните отношения, изискващи водене на война с официални редовни въоръжени сили на държавите и забраняващи заместването или допълването им с нередовни. За обозначение на нередовните въоръжени сили е използвано изчерпателно изброяване на основните, абстрактно формулирани видове – въоръжени банди, въоръжени групи, военни формирования извън състава на редовната армия и наемници.

По отношение на признака ,,наемници“ съставът е бланкетен и препраща към определението по Конвенцията на ООН за борба с набирането, използването, финансирането и подготовката на наемници, приета от Общото събрание на ООН през 1989 г., което се ползва със същото съдържание и от Женевските конвенции и е общоприето в международното право. Конвенцията е ратифицирана от Република България.

Изпълнителните деяния ,,използва“ и ,,допуска“ показват, че субектът има контрол върху включването на нередовни сили в агресивните действия, което се извършва в изпълнение на волята му или с негово съгласие. Съставът не допуска отговорност да се носи при самоинициативно включване на такива сили във военни действия между редовни армии.

Чл. 409б Пропаганда към война

Който пропагандира война в нарушение на Устава на ООН, се наказва с лишаване от свобода до осем години и обществено порицание.

Изпълнителното деяние ,,пропагандира“ замества действащата формула ,,извършва пропаганда“ по действащия чл.407 като по-прецизно и подчертаващо формалния характер на престъплението. Новата формула е по-ясна и съгласувана с понятията на закона.

Нормата е допълнена с уточнението, че се пропагандира война в нарушение на УООН, с което от обхвата на състава се извеждат случаите, в които се призовава или насърчава към отбранителна или превантивна защитна война в рамките на признатото международно право на неизбежна отбрана срещу нападение.

Добавянето на наказанието „обществено порицание“ засилва публичния упрек към извършеното и отнема от политическата му легитимност в обществено-политически среди, уязвими на такава пропаганда.

Чл. 409в Подстрекателство към война

(1) Който по какъвто и да е начин пряко или косвено извършва действия от естество да предизвикат въоръжено нападение от една или повече държави срещу друга държава или държави, се наказва с лишаване от свобода от три до осем години, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7 и с обществено порицание.

(2) Когато такова нападение последва или бъде обявена война, наказанието е лишаване от свобода от пет до десет години, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7 и обществено порицание.

Престъплението е развито на основата на състава на действащия чл. 408 НК. Изпълнителното деяние е прецизирано от „се стреми да предизвика“ на „извършва действия от естество да предизвикат“. Действащата редакция ползва нетрадиционно за НК понятие, основано на субективна формула, което при опит за прилагане ще предизвика потребност от тълкуване, за да бъде разграничено например от прояви на свобода на словото и правомерни дипломатически действия. Новата формула ясно очертава обективното поведение на дееца, служейки си с традиционни нормативни формули на кодекса.

Стабилизиран е формалният характер на престъплението.

Диспозицията е разширена, като са обхванати и случаи на война между множество държави.

С квалифицирания състав на ал. 2 е запълнена нормативна празнота по отношение на случаи, в които в причинна връзка с поведението на дееца война е започнала или е обявена, без да са налице признаците на престъпление по чл. 407-409а.

Чл. 409г Военен или политически водач

Военен или политически водач на държава е всяко лице, независимо от длъжността му, което упражнява власт или фактически контрол върху политическите или военните действия или решения на държавата.

Определението на субекта на престъпленията на агресия (чл. 407-410) е изведено в отделна норма от съображения за нормативна икономика и избягване на езиково претоварване на съставите. То възпроизвежда основните признаци на субекта според чл. 8bis РС и задължителните насоки за тълкуването му. Наказателна отговорност за агресия може да носи само особен субект, който ефективно и лично определя и направлява на най-високо ниво държавната политика или военни действия.

Няма значение дали това лице лично заема висша държавна или военна длъжност или упражнява фактическо влияние върху лице или лица на такава длъжност. От значение е действителното му влияние върху действия и позиции, ангажиращи държавата, което трябва да бъде пряко, решаващо,

определящо и значително върху цялостните държавни политики, а не несъществено, случайно или ограничено до конкретни дейности по изпълнение. Влиянието си субектът оказва върху източника на политиките – едноличен или колективен орган - който ги определя. Не се включват субекти, които оказват влияние върху дейността на по-ниския държавен и военен апарат, на които нива държавните политики се изпълняват, а не замислят, определят и направляват, дори изпълнението да съдържа широка оперативна самостоятелност. Това е подчертано с членуването на „политическите“ и „военните“ действия и решения на „държавата“. Членуването показва, че нормата има предвид централните и основополагащи държавни политики, а не отделни политически или военни действия или изпълнителски действия на средни и ниски нива на политическата и военната администрация.

Нормативната формула „действия или решения“ обхваща двете основни фактически и юридически проявления на държавната политика.

От обхвата на нормата са изключени лица, които не заемат висши държавни длъжности и нямат описаното фактическо влияние върху такива лица. Такива са лица, заемащи длъжности на изпълнение, дори и длъжността да им предоставя значителна власт да вземат решения по изпълнението на задачи, стига да не са участвали решаващо във вземането на решенията.

Формулата „упражнява власт“ очертава субект, чиято водаческа роля произтича от формално официално овластяване (упълномощаване, заемане на длъжност, избор и др.под.). Фактическият контрол се отнася до фактическа възможност на субекта едностранно да определя и предизвиква действия от името на държавата поради фактическо влияние върху овластени лица или по друг начин. Няма пречка субектът да отговаря и на двете условия, което би се отразило на индивидуализацията на отговорността му.

Чл. 409д Допълнителни наказания

В случаите по чл. 407-410 съдът налага на виновния конфискацията на цялото или на част от имуществото му и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7.

Двете допълнителни наказания са охранителни и намаляват рецидивните ресурси на дееца (парични и властови), като го лишават и от евентуално получени материални ползи от извършеното, които не са били или не могат да бъдат отнети на друго основание.

Раздел Iа „Престъпления против човечеството“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 409е** Геноцид
- **Чл. 409ж** Апартейд
- **Чл. 409з** Поругаване на човечността
- **Чл. 409и** Насилствено изчезване на хора
- **Чл. 409к** Приготовление към престъпление против човечеството

- **Чл. 409л** Явно подбуждане към престъпление против човечеството
- **Чл. 409м** Допълнителна разпоредба

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи съществуването на човечеството в познатия му, фомиран в резултат на естествената биологична и социално-юридическа еволюция вид, вкл. естествено формираното разнообразие на основата на биологични признаци и правно-културни постижения.

С оглед този обект е изменено и заглавието на раздела. Действащата формула „Унищожаване на групи от населението (геноцид и апартейд)“ не отразява обекта, а предмета на престъпленията, които действащият раздел актуално обхваща. Съдържанието му е допълнено, като са отстранени съществуващите нормативни празноти в материята на чл. 7 РС и отнасящи се до същински престъпления против човечеството, различни от геноцида и апартейда, чието внасяне в НК е резултат от хармонизация със съответните конвенции за тях, а не с чл. 7 РС. Това налага и цялостно нова систематизация на престъпленията, изменение на заглавието му, както и промяна на систематичното място на раздела. От трети той става втори.

В предлагания си вид разделът обхваща геноцида по чл. 6 РС и престъпленията по чл. 7 РС. Международните задължения на България в материята са да осигури съгласуваност на националните разпоредби както с чл. 6-7 РС, така и със съответно приложимите конвенции, по които държавата е страна.

Положени са усилия всяко от престъпленията да е снабдено с кодификационна разпоредба, доколкото това се допуска от непосредствения му обект.

Чл. 409е Геноцид

Който с цел да унищожи изцяло или отчасти национална, етническа, расова или религиозна група:

1. причини смърт, тежка телесна повреда или продължително разстройство на съзнанието на лице, което принадлежи към такава група;

2. налага на групата условия на живот от естество да причинят нейното пълно или частично физическо унищожение;

3. предприема мерки за възпрепятстване на раждаемостта сред такава група;

4. насилствено предава деца от тази група на друга група,

се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години, а ако случаят е особено тежък – с лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или с доживотен затвор, както и конфискация на цялото или на част от имуществото.

Разпоредбата пряко възпроизвежда чл. 6 РС, като стъпва върху действащата национална разпоредба и отчита почти идентичната с чл. 6 РС разпоредба на чл. 2 от Конвенцията на ООН за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид от 1948 г., действаща за България. Престъплението е кодифицирано.

Систематичното място на геноцида в раздела за престъпленията против човечеството произтича от същността му на престъпление, увреждащо социално-биологичната структура на човечеството, възникнала в хода на естествената човешка еволюция на основата на вътрешно групиране на хората по техни вродени признаци, водещи до формиране на разнообразна междугрупова идентичност[8]. Този непосредствен обект определя престъплението като явление на „остро междугрупово, а не вътрегрупово противопоставяне и изисква конфликт между обособени колективи от хора"; „то засяга еволюционните потенциали на човечеството, тъй като изпълнението му – водено от амбиция за премахване на определени групи, които деецът идентифицира като нежелани – предизвиква нарушения на генетичното разнообразие и свързана с тях стагнация на социалното развитие"[9].

Оттук и разликите между него и другите престъпления против човечеството, които са систематизирани в чл. 7 РС и пренесени със съставите на чл. 409е – 409м (нови) НК. Основната разлика е в предмета – геноцидът има за предмет защитени групи хора, а другите престъпления имат за предмет отделни лица като носители на права – както и в специалната геноцидна цел за пълно или частично унищожение на защитена група. Допълваща разлика е отсъствието на формално изискване изпълнителното деяние на геноцида да се извършва по организиран или планиран начин или в изпълнение на официална държавна или местна политика, каквито изисквания стандартите поставят за същинските престъпления против човечеството.

В същото време престъплението е най-тясно свързано с групата на престъпленията против човечеството, от която при зараждането си е част, тъй като е налице връзка „между биологичните признаци и произтичащата от тях социално-културна идентичност на групата, чието премахване деецът търси" - „геноцидът увреждa биологичните предпоставки за поява и развитие на социално-културна (вкл. езикова, религиозна и пр.) обособеност на множество различни групи" [10], а тези социални особености са обхванати от обекта на другите престъпления против човечеството. Така систематичното място на геноцида отразява едновременно връзката му със същинските престъпления против човечеството, към които традиционно гравитира, и относителната му самостоятелност спрямо тях („несъщинско престъпление против човечеството"), отразена и в самия Римски статут в подреждането му в чл. 6 непосредствено преди тези престъпления в чл. 7.

Формулите на РС и Конвенцията „убиване" и „причиняване на тежки телесни или душевни повреди" са заменени с националните еквиваленти „причини смърт", „причини тежка телесна повреда" и „причини продължително разстройство на съзнанието" в чл. 415, т. 1 (проект). Националното понятие за тежка телесна повреда по чл. 128, ал. 2 НК включва „продължително разстройство на съзнанието", което е относимо към формулата „душевна повреда" на РС, но механизмът на причинява изисква въздействие върху тялото. Хипотезата не е налице, ако психична травма е причинена по друг начин. Националното понятие „продължително разстройство на съзнанието" (чл. 33, ал. 1 НК) обаче има самостоятелно общо значение на душевна повреда, тъй като законът го свързва с основанията за изключване на наказателната отговорност поради невменяемост, без значение какъв е произходът му. От горното следва, че признакът

[8] **Велчев, Борис**. Международно наказателно право. С., Сиела, 2015; **Пушкарова, Ива**. Престъплението геноцид в международното наказателно право. Разграничение от етническото прочистване, престъпления против човечеството и международни военни престъпления. Годишник на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски", 2023 г.

[9] **Пушкарова, Ива**. Престъплението геноцид в международното наказателно право. Пак там.

[10] Пак там.

„продължително разстройство на съзнанието“ в чл. 409е, т. 1 не повтаря признака „тежка телесна повреда“ в същия състав, а собствен на НК израз за „душевна повреда“.

Тъй като престъплението е характерно с голямо разнообразие на проявленията, на техните мащаби, интензивност и вид на вредите, е въведен квалифициран състав за особено тежък случай, който поволява диференциране на обичайни от необичайно тежки случаи.

Чл. 409ж Апартейд

(1) Който в условия на институционализиран режим за системно потискане и господство на една расова група над друга расова група и с цел да поддържа този режим:

1. причини смърт или тежка телесна повреда на едно или повече лица от потисканата група; или

2. налага условия на живот от естество да причинят пълно или частично физическо унищожение на тази група,

се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години или с доживотен затвор, както и с конфискация на част от имуществото.

(2) Който с целта по алинея 1:

1. незаконно лиши от свобода членове на расова група;

2. подлага членове на расова група на принудителен труд или на поробване;

3. без основание по международното право подлага членове на расовата група на насилствено преселване от областта, в която те пребивават правомерно, чрез експулсиране, депортиране или други принудителни действия;

4. преднамерено създава условия, които препятстват пълноценното развитие на такава група, включително като лишава нейните членове от основните свободи и права на гражданите или препятства участието им в политическия, социалния, икономическия или културния живот на страната;

5. предприема мерки за разделяне на населението по расов признак чрез създаване на резервати и гета, чрез забрана на смесени бракове между лица от различни расови групи, чрез експроприация на принадлежаща им поземлена собственост или чрез други подобни мерки;

6. отнема основни права и свободи на организации или лица, понеже те се противопоставят на апартейда,

7. извърши престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използва такива лица за развратни действия, или принудително им причини детеродна неспособност или бременност,

се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години, както и с конфискация на цялото или на част от имуществото.

(3) Когато случаят е особено тежък, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години или доживотен затвор, както конфискация на цялото имущество.

В предлагания вид разпоредбата е съгласувана едновременно с Конвенцията за преследване и наказване на престъплението „апартейд“ и с чл. 7 РС, като за основа е ползвана действащата разпоредба. Осигурена е равнопоставеност на допълнителните съставомерни признаци с чл. 409з – 409и (нови) НК. Престъплението е кодифицирано.

Общата „шапка“ на чл. 7 РС - системно и широко нападение над гражданското население – не е вписана като допълнителен съставомерен признак, с което приложното поле на престъплението е незначително разширено от това по чл. 7 РС поради следните съображения.

Първо, анализът на дефинициите по чл. 7, ал. 2 РС показва, че признакът „институционализиран режим за системно потискане и господство на една расова група над друга расова група“ обхваща и „системно и широко нападение над гражданското население“. В РС тези формули се отнасят до различни комбинации от признаци по чл. 7, ал. 1 РС, поради което между тях отсъства нормативна колизия. Вписването и на двата един до друг като самостоятелни признаци на обективната страна в националната разпоредба, криминализираща само апартейда, обаче, претоварва състава и въвежда признаците в частична колизия. Това би довело до нарушения в правораздаването и потенциално би ограничило значително националната защита.

Второ, едновременното присъствие на двата признака в състава значимо го стесняват спрямо Международната конвенция на ООН за предотвратяване и наказване на престъплението „апартейд“ (в сила за България от 1976 г.). Определението по чл. II от тази Конвенция не включва такива признаци на обстановката. За България не е отпаднало задължението да осигури хармонизация и с тази Конвенция.

Основният състав на престъплението обхваща онези негови прояви, които застрашават или увреждат неприкосновеността на човешкия живот, а привилегированият – увреждания на групи основни права на човека извън прякото посегателство над живота.

Новият състав за особено тежък случай (ал. 3) позволява да се обхванат и хипотезите на чл. 7, ал. 1 (k) РС.

Систематичното място веднага след геноцида и преди основните същински престъпления против човечеството е установено по следните критерии:

- връзка с геноцида. И двете престъпления са основани на крайни форми на расова дискриминация и характерни със специална цел.

- връзка със същинските престъпления против човечеството. Апартейдът носи признаци, сходни с техните, относно обстановката на извършване и предмета. В същото време предметът на апартейда формално не е ограничен само до лица от гражданското население. Престъплението е с относително самостоятелна уредба и в чл. 7 РС.

Чл. 409з Поругаване на човечността

(1) Който:

1. причини смърт на един или повече членове на гражданско население;

2. налага на гражданско население условия на живот от естество да му причинят пълно или частично физическо унищожение;

3. подлага отделни членове или групи от гражданско население на поробване;

4. без основание по международното право подлага гражданско население на насилствено преселване от областта, в която то пребивава правомерно, чрез експулсиране, депортиране или други принудителни действия;

5. незаконно лиши от свобода членове на гражданско население;

6. причини тежка телесна повреда или подложи на тежко психично или емоционално насилие един или повече членове на гражданско население, които се намират под властта или контрола му;

7. извърши престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използва такива лица за развратни действия, или принудително им причини детеродна неспособност или бременност,

когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

(2) Когато деянието по алинея 1 е извършено по отношение на отделни лица или групи от гражданско население поради поради тяхната политическа, расова, национална, етническа, културна, религиозна принадлежност, пол или друг защитен признак, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години.

(3) Когато деянието по предходните алинеи е извършено:

1. от длъжностно лице при или по повод изпълнение на службата или функцията му;

2. срещу членове на особено уязвими групи от гражданското население;

3. с особена жестокост или по особено мъчителен за пострадалите начин, или случаят е особено тежък,

наказанието е лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или доживотен затвор.

(4) В случаите по предходните алинеи съдът налага и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Разпоредбата обхваща основните проявления на същинските престъпления против човечеството. Престъплението е кодифицирано. Наименованието е определено след обсъждане на повече от 10 алтернативни заглавия с отдаване на предимство на български езикови формули, които не създават условия за тълкувателно смесване с езикови формули на конвенциите за правата на човека.

Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи запазване на правно-социалната структура на човечеството, възникнала в резултат на естественото му правно-културно развитие. По-конкретно това е системата от отношения, осигуряващи спазване на фундаменталните права на човека, характерни с признака „неприкосновеност“, признаването, спазването и упражняването на които отделя човека от останалите биологични видове, живеещи в групи. Оттук и заглавието му – поругаване на човечността.

Основният състав е изграден от базовите хипотези, лишени от особености относно начин на изпълнение, предмета и дееца. Отделните точки са подредени според йерархията на засегнатите

елементи на непосредствения обект, като започват с прояви срещу живота или прояви, засягащи по естеството си голям брой хора.

Специфики на начина, предмета и дееца са в основата на квалифицираните състави, които са изградени на два етажа с градиране на наказуемостта. Непосредственият обект на ал. 2 и ал. 3, т. 1 и 2 (проект) НК е допълнен с обществени и международни отношения, засягани поради ролята на дееца в тях или поради груповата идентичност на пострадалите като членове на защитена група.

Отново е въведен състав за особено тежък случай, който да обхване хипотези на необичайно тежки проявления на квалификацията. Признаците „особена жестокост“ и „особено мъчителен начин“ са въведени от съображения за пълноценна наказателна защита и не се изискват формално от наднационален акт.

Обобщеният признак „когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация“ е изграден в система с чл. 409м, който съдържа пояснения на понятията „широкомащабно“ и „системно“ „нападение“ срещу „гражданско“ население, както и кога деянието е „извършено като част от“ такова нападение.

Чл. 409и Насилствено изчезване на хора

(1) Който с разрешението или съгласието на държавен орган или на политическа организация и с цел да лиши за продължителен период от време едно или повече лица от гражданското население от правна защита, незаконно ги лиши от свобода или ги отвлече, за да бъдат поставени в неизвестност, когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация, се наказва с лишаване от свобода от пет до дванадесет години.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията и с целта по предходната алинея поставя в неизвестност лице или лица, пострадали от предвидено в тази алинея деяние, като отказва да признае тяхното незаконно лишаване от свобода или отвличане или да съобщи тяхното местонахождение или съдба на органите и лицата, които имат право да ги знаят.

(3) Когато деянието по предходните алинеи е извършено по отношение на членове на расова група в условия на институционализиран режим за нейното системно потискане и господство от друга расова група и с цел поддържане на този режим, наказанието е лишаване от свобода от осем до петнадесет години

(4) Когато деянието по алинеи 1-3 е извършено от длъжностно лице при или по повод службата или функцията му, наказанието е лишаване от свобода от десет до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7.

(5) В особено тежки случаи наказанието е лишаване от свобода от петнадест до двадесет години или доживотен затвор.

(4) В случаите по предходните алинеи съдът налага и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Престъплението е изведено като самостоятелно и кодифицирано поради обособеността на непосредствения му обект – международните отношения, осигуряващи условия мирните граждани реално да се ползват от правата, предоставени им от правните системи в това им качество. Така престъплението принадлежи към относително по-ранните етапи на престъпната дейност по раздела, тъй като основната му насоченост е да благоприятства ефективното изпълнение на същинските увреждащи престъпления – чл. 409ж-409з (нови) НК. В допълнение, през 2008 г. България е подписала Международната конвенция за защита за всички хора от насилствено изчезване, чиято ратификация предстои. Съгласно тази Конвенция престъплението е самостоятелно. Предлаганата разпоредба на чл. 409и (нов) НК отговаря и на изискванията, които тази Конвенция би поставила пред България след ратифицирането ѝ.

Кодификацията се изразява в оформянето на престъплението по чл. 418 чрез въвеждане на състави, отделени от чл. 7, ал. 1 РС и от нормативния режим на апартейда по чл. 7, ал. 2 вр. с ал. 1 РС.

Признаците от обективна и субективна страна, по които това престъпление се отличава от престъпното поругаване на човечността (чл. 409з, нов) и апартейда (чл. 409ж, нов), са механизмите на изпълнителните деяния и техните резултати, контекстуалният признак деянието да е извършено „с разрешението или съгласието на държавен орган или на политическа организация“, а в отклонение от чл. 409з е и наличието на специална цел. Тези признаци не позволяват изграждането на престъплението чрез техника на специални състави към чл. 409ж-409з, тъй като описаните признаци частично заместват, а не допълват признаци на общите състави по чл. 409ж-409з. Общи с престъплението по чл. 409з са признаците на обстановката на нападение и на предмета, но нападението е свързано с по-тесен вид държавна или организационна политика (организацията може да е само политическа). Общи с престъплението апартейд са контексуалните признаци и целта

Двата основни състава (ал. 1-2) са отделени на основата на изпълнителския механизъм и на признаци на пострадалите, като обектът е съчетан с обекта по чл. 409з (нов) НК.

Съставът по ал. 3 е обособен на основата на връзката с обекта на апартейда, който допълва непосредствения обект.

Квалифицираните състави са приложими към всички предходни алинеи.

Чл. 409к Приготовление към престъпление против човечеството

За приготовление към престъпление по този раздел наказанието е лишаване от свобода от две до осем години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7. Съдът може да наложи и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Чл. 409л Явно подбуждане към престъпление против човечеството

Наказанието по предходния член се налага и на онзи, който явно подбужда към престъпление по този раздел. Съдът може да наложи и обществено порицание.

Двете престъпления са традиционни за националната система и осигуряват защитна реакция на ранните етапи на престъпната дейност.

Чл. 409м Допълнителна разпоредба

(1) Нападението над гражданското население е широкомащабно, когато е засегнало относително голяма територия или относително голяма група хора, в която преобладават невоюващи лица. То е системно, когато включва многократно, често или повтарящо се извършване на деяния по чл. 409з, ал. 1 или чл. 409и, ал. 1 и 2.

(2) Деянието по чл. 409з и чл. 409и е извършено като част от широкомащабно и системно нападение срещу гражданското население, когато деянието е в съответствие или в подкрепа на политика или практика за такова нападение.

Разпоредбата систематично допълва чл. 409з и чл. 409и (нови) НК. Чрез въвеждането ѝ е избегнато както словесното претоварване на съставите чрез описание на пояснените признаци в тях (нормативна икономия и прегледност на понятията), така и изграждане на съставите като бланкетни по отношение на основополагащ признак на обективната страна, за който те да препращат към Римския статут, характерен със сложна система от определения и мащабна пояснителна практика на международните съдилища.

Елементите на определенията по РС са разпределени между формули на чл. 409з-409и и поясненията в чл. 409м. Елементите, свързани с насочеността на нападението срещу гражданско население, с връзката на нападението с политика и с признаците ѝ на държавна или организационна са изведени в самите разпоредби на чл. 409з-409и. Характерът на политиката на държавна е обозначен с признака „провеждано от държавен орган“, независимо на коя държава, а организационният характер е обозначен с признака „провеждано от обществена или друга организация“. Признакът „друга“ организация се отнася до държавни и международни организации, вкл. терористични групи и организации и престъпни сдружения.

Останалите елементи от определенията по РС са вградени в чл. 409м. Те са следните:

- понятието „широко“ нападение по смисъла на РС и в практиката на МНС е определяно еднозначно като изводимо или от многобройността на засегнатите лица, или от големината на географския обхват на местоизвършването, или от съчетанието на двете. Това положение е отразено от националното понятие „широкомащабно“ (чл. 409з и чл. 409и), пояснено в чл. 409м, ал. 1, изр 1 (нов) като засягащо „относително голяма територия или относително голяма група хора“.

- системността на нападението не е снабдена с изрично самостоятелно пояснение поради обстоятелството, че традиционното национално понятие за системност обхваща стандарта „многократност“ по РС.

- гражданският характер на засегнатото население, предмет на нападението, е изведен във формулата „преобладават невоюващи лица“. Това е най-широкото разбиране за гражданско население и престъпленията против човечеството следва да бъдат обвързани с него. То е сред разграничителните критерии между тези престъпления и международните военни престъпления, които изхождат от по-тясно разбиране за гражданско население.

- връзката на деянието с държавна или организационна политика е изградена от съчетанието на признака „извършеното е част от“ по чл. 409з-409и и дефиницията на признака в чл. 409м, ал. 2. В

тази дефиниция са вградени елементите „вследствие или в резултат на“ държавна или организационна политика за извършването на нападение.

С използвания нормативно-технически подход в НК е пренесена цялата система от определения по РС и постоянната практика на МНС.

3.5. Раздел II „Престъпления против законите и обичаите за водене на война“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 410** Тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт
- **Чл. 411** Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при международен въоръжен конфликт
- **Чл. 412** Тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт
- **Чл. 412а** Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт
- **Чл. 413** Неправомерна употреба на символи
- **Чл. 414** Посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност
- **Чл. 415** Използване на забранени средства и начини за водене на война
- **Чл. 415б** Планирано или мащабно извършване на престъпление

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи спазването на законите и обичаите за водене на война. Систематичното му трето място е обусловено от относително по-тесния обхват на обекта и признаци на обективната страна – обстановката на военен конфликт и ограничението в предмета на престъплението до членове на групи, защитени от Женевските конвенции. Разделът следва да е съгласуван едновременно с Женевските конвенции и протоколите към тях, и с чл. 8 РС, който също мащабно препраща към тях.

Отново е следван подход на кодификация на престъпленията, където това е възможно. Непосредственият обект е отразен в заглавието на разпоредбите.

Критериите, на основата на който са систематизирани първите четири вида престъпления, са извлечени от систематиката на алинеите в чл. 8 РС и включват вида на военния конфликт (международен или немеждународен), вида на нарушеното право (норми на Женевските конвенции или други закони и обичаи, интегрирани в чл. 8 РС) и свързаната с тези критерии степен на тежест на нарушението (само тежки нарушения или всякакви по тежест нарушения).

Определението за международен въоръжен конфликт е вградено в признак на съответните обективни основни състави - „въоръжен конфликт между държави“. Обектът на престъпленията, които се извършват в нарушение на правилата по време на международен въоръжен конфликт, се

ползва с относително предимство, поради което систематичното място на тези престъпления е в началото на раздела.

Определението за немеждународен въоръжен конфликт е развито в чл. 412, ал. 1 и ал. 3 (нов) НК чрез вграждане на основната част от дефиницията в основния състав - „продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между нейните въоръжени сили и организирани недържавни въоръжени групи или между такива групи“ и въвеждане на дефиницията за „организирана въоръжена група“ по Протокол Първи на Женевските конвенции в дефиницията за недържавна организирана въоръжена група в ал. 3. Националната разпоредба на ал. 3 основно пояснява елемента „организираност“ на групата, тъй като правната система работи с единно, изяснено в практиката понятие за „въоръженост“.

Следващите три вида престъпления (чл. 413 - 415) са отделени на основата на собствен непосредствен обект, очертан и във връзка с международни задължения за пряко съгласуване със самите Женевски конвенции.

При преноса на нормативната материя са използвани български езикови еквиваленти на формулите на международния източник, вкл. използвани в действащите състави на военните престъпления.

Съобразно изискванията на Общата част на Римския статут наказателна отговорност се носи както за лично извършване на престъпленията, така и за издаването на заповед да бъдат извършени от подчинени на дееца лица. Това е отразено във формите на изпълнителните деяния – извърши или заповяда да се извършат. Повечето престъпления са резултатни.

Въведени са квалифицирани състави за особено тежки последици, които позволяват диференциране на отговорността, когато по своята интензивност, мащаби, причинени вреди, мотиви и др. индивидуализиращи признаци квалификациите са чувствително надхвърлени. Подходът е предпочетен пред този санкциите на основните състави да са с твърде раздалечени специални минимуми и максимуми на количествените наказания и да съчетават ниски долни граници на лишаване от свобода с доживотен затвор като горна репресивна граница. Вторият подход дестабилизира индивидуализацията, като не дава на съда достатъчно ясни критерии за определяне на наказанието и изкуствено измества средните им стойности. В същото време за престъпленията от раздела е характерно голямо разнообразие в тежестта на престъпленията – според случая те могат да причинят много слаби или много тежки вреди.

Пенализацията на раздела е характерна с широка употреба на лишаването от военно звание и лишаване от права. Макар основните състави да не изискват особени качества на субекта, най-често това е военно или длъжностно лице и тези допълнителни наказания укрепват защитата срещу рецидив на извършителя.

Чл. 410 Тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на Женевските конвенции от 1949 г. извърши или заповяда да се извършат спрямо ранени, болни, корабокрушенци, санитарен или медицински персонал, военнопленници или друго защитено лице:

1. убийство,

2. изтезание или нечовешко отношение, включително биологични опити,

3. тежка или средна телесна повреда или други действия, причиняващи тежки страдания, осакатявания или друго увреждане на здравето,

4. неоправдано с военни нужди присвояване и унищожаване на имущество в големи размери,

5. незаконно депортиране или преместване или незаконно лишаване от свобода,

6. вземане на заложници,

когато деянието е извършено по време на въоръжен конфликт между държави, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията на алинея 1 принуждава военнопленник или друго защитено лице да служи във въоръжените сили на неприятелска страна или съзнателно го лишава от правото на справедлив и редовен съдебен процес, както и на онзи, който заповядва извършването на такива деяния.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася материята на чл. 8(2) а РС, като съгласува обхвата и езиковите формули и с Женевските конвенции. Престъплението е кодифицирано. Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи спазването на законите за водене на война (Женевските конвенции) при международен въоръжен конфликт. Той е комплексен и включва разнообразие от нарушения на основни права, чиято неприкосновеност е гарантирана от Женевските конвенции при международен конфликт. Систематичното място в началото на раздела отразява централното място на непосредствения обект в рамките на груповия, като възпроизвежда и водещото място на материята в чл. 8 РС.

Престъплението обхваща само тежките нарушения. Пострадали са лица, попадащи в защитени от Женевските конвенции групи, като първият основен състав ги изрежда неизчерпателно.

Първият основен състав е конструиран от прояви с по-разнообразен изпълнителски механизъм, докато вторият е по-специфичен и засяга насилственото мобилизиране в армията на неприятеля и лишаване от ефективна съдебна защита от обективен и безпристрастен съд.

Съставите на чл. 410 (нов) са частично бланкетни. За изпълването на по-сложните хипотези с конкретно нормативно съдържане те препращат към съответните норми на Женевските конвенции и протоколите към тях.

Чл. 411 Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при международен въоръжен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на законите и обичаите за водене на война извърши или заповяда да се извършат:

1. нападение срещу гражданското население или срещу отделни граждански лица, които не вземат пряко участие във въоръжените действия,

2. нападение от естество да причини големи загуби или увреждания сред гражданското население или щети на граждански обекти, или обширни, трайни и тежки увреждания на природната среда, които явно са прекомерни в сравнение с очакваните конкретни и преки военни предимства,

3. нападение или бомбардиране с каквито и да са средства на населени места или жилища, които не са защитени и не представляват военна цел,

4. нападение срещу сгради, материали, санитарни формирования и транспорт, както и персонал, които използват емблемите на Женевските конвенции в съответствие с международното право;

5. разграбване на населено място или на други места, дори когато са превзети чрез нападение,

6. пряко или непряко преместване или депортиране на цялото или на част от гражданското население, вкл. към, в рамките на или извън окупирана територия;

7. лишаване на гражданите на неприятелската страна от правото им да бъдат съдени от редовен съд и по редовна процедура или ефективно да защитават или упражняват правата си пред съд;

8. оскърбително и унизително отнасяне или друго посегателство над личното достойнство;

9. престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използване на такива лица за развратни действия, или принудително причиняване на такива лица на детеродна неспособност или бременност,

когато деянието е извършено по време на въоръжен конфликт между държави, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който по време на въоръжен конфликт между държави:

1. издаде заповед да няма пощада;

2. извърши или заповяда да се извършат убийство или раняване на комбатант, който е извън строя или вече няма средства за защита и се е предал доброволно, или вероломно убийство или раняване на лица от състава на неприятелска нация или армия,

3. подложи едно или повече лица, които се намират във властта на неприятеля, на физическо осакатяване или на медицински или научни експерименти, които не са оправдани от цели за лечение, не се извършват в интерес на лицата и създават опасност да им бъде причинена смърт или тежка телесна повреда,

4. принуди гражданско лице да служи във въоръжените сили на неприятелска държава или да участва във военни операции, насочени срещу собствената му страна,

5. използва или заповяда присъствието на гражданско или друго защитено лице да бъде използвано за предпазване на пунктове, зони или въоръжени сили от военни операции;

6. набира или заповяда набирането на лица, ненавършили 16 годишна възраст, във въоръжените сили или използва или заповяда използването им за активно участие във въоръжени действия,

7. извърши или заповяда извършването на разрушаване или реквизиция на неприятелско имущество, без това да се налага неизбежно от военните нужди.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася основната част от материята по чл. 8, ал. 2, б.„b“ РС. Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи спазването на международните закони и обичаи за водене на война при международен въоръжен конфликт извън Женевските конвенции. Тези закони и обичаи са установени в самия чл. 8, ал. 2, б.„b“ РС, който си служи с подробни казуистични описателни, а не бланкетни диспозиции - липсва генерално препращане към Женевските конвенции, в които тези обичаи не са отразени. Към Женевските конвенции се препраща само при употреба на техни или на дефинирани в тях понятия – комбатант, защитени емблеми и др. Оттук и относително големия обем нормативна материя, която следва да бъде пренесена.

Престъплението кодифицира тежките нарушения.

Двата основни състава са разделени според природата на засегнатите военни обичаи, като първият състав групира по-разнообразни прояви, които по естеството си засягат големи групи хора и са насочени към по-широк кръг защитени лица. Вторият основен състав групира посегателства, пряко свързани с въвличането на пострадалите във военни действия и третирането им, когато се намират под контрола на воюващата страна, към която принадлежи деецът.

Чл. 412 Тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт

(1) Който по време на продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между нейните въоръжени сили и организирани недържавни въоръжени групи или между такива групи:

1. извърши или заповяда да се извършат убийство, осакатяване, жестоко отнасяне или изтезание;

2. извърши или заповяда да се извършат оскърбително или унизително отнасяне или други посегателства над личното достойнство;

3. вземе или заповяда да се вземат заложници;

4. постанови или заповяда да се постанови присъда не от редовен съд или не по редовна процедура или изпълни или заповяда да се изпълни екзекуция, за което няма влязла в сила присъда, постановена от редовен съд и по редовна процедура,

когато деянието е извършено по отношение на лице или лица, които не участват активно във въоръжените действия, включително членове от състава на въоръжените сили, които са сложили оръжие или са извън строя поради болест, рани, задържане или друга причина, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Ако от деяние по предходната алинея са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(3) Недържавната въоръжена група е организирана, когато е подчинена на отговорно командване и упражнява такъв контрол върху цялата или върху част от територията на държавата, който ѝ позволява да извършва продължителни и концентрирани въоръжени действия върху нея.

Разпоредбата пренася основната материя на чл. 8(2) с и чл. 8(2)d РС. Наименованието на разпоредбата отразява особеностите на непосредствения обект – международните отношения, които осигуряват спазването на изискванията на чл. 3 на всяка от Женевските конвенции, който е с идентично съдържание (поради това е известен като „общия член 3“ / common Article 3). Конструкцията на криминализацията е същата като при чл.410 (нов), но с препращане само към чл. 3. При немеждународен конфликт Римският статут изисква защита само при тежки нарушения на тази разпоредба на Женевските конвенции. Нормата е описателна по отношение на предмета на престъплението - „лице или лица, които не участват активно във въоръжените действия, включително членове от състава на въоръжените сили, които са сложили оръжие или са извън строя поради болест, рани, задържане или друга причина“ – за да се избегне бланкетност и въвеждане на отделни дефиниции.

Чл. 412а Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на законите и обичаите за водене на война извърши или заповяда да се извърши деяние по член 419г, алинея 1, точка 1, 4, 5 или 9 или алинея 2, точка 1, 2, 3 или 5 по време на продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между правителствените сили и организирани въоръжени групи или между такива групи, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при същите условия издаде заповед за преместване на гражданско население поради причини, свързани с въоръжения конфликт, които не налагат неизбежно такова преместване, нито то е необходимо за осигуряване на безопасността на това население.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася основната материя на чл. 8, ал. 2, б.„e“ и чл. 8, ал. 2, б. „f“ РС. Престъплението кодифицира тежки нарушения на закони и обичаи за водене на война при немеждународни конфликти извън хипотезите на общия чл. 3 на Женевските конвенции. Конструкцията на криминализацията следва подхода на чл. 411. От съображения за нормативна икономия съставите препращат към съответните хипотези на чл. 411.

Чл. 413 Неправомерна употреба на символи

(1) Който без да има право, носи или злоупотреби със:

1. знака или флага на Червения кръст или на Червения полумесец или с цвета, определен за транспортните средства за санитарна евакуация,

2. бял флаг,

3. знамето или военните знаци и униформата на неприятеля,

4. знамето или военните знаци и униформата на на Организацията на обединените нации,

се наказва с лишаване от свобода до две години.

(2) Когато от деянието по алинея първа е настъпила смърт или други особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от две до десет години.

Разпоредбата е развита на основата на действащия чл. 413 НК, като са отстранени нормативни празноти от непълно хармонизиране с Женевските конвенции и с изисквания на чл. 8, ал. 2, б.„b" и „e" РС. Въведен е квалифициран състав при настъпили вреди.

Чл. 414 Посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност

(1) Който в нарушение на правилата на международното право за водене на война унищожи, повреди или направи негодни сгради, паметници, съоръжения или други предмети, които не са военни обекти и които:

1. са предназначени за религиозни обреди, образование, изкуство, наука или благотворителна дейност;

2. са предназначени за лечение или където се събират болни и ранени;

3. имат историческа стойност;

4. имат художествена стойност или са произведения на науката или изкуството,

5. се използват за хуманитарна помощ или за омиротворителна операция в съответствие с Устава на ООН, доколкото се ползват със защитата, предоставена на гражданското население или на граждански обекти от международното право,

6. използват емблемите на Женевските конвенции в съответствие с международното право,

се наказва с лишаване от свобода от две до десет години.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който открадне, противозаконно присвои или укрие отделни предмети, посочени в предходната алинея, или наложи по отношение на такива предмети контрибуция или конфискация.

(3) Когато случаят е особено тежък, наказанието е лишаване от свобода до десет до двадесет години и конфискация, както и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9 и лишаване от военно звание.

(4) Предметът на престъплението се отнема в полза на държавата освен ако не подлежи на връщане или на възстановяване.

Разпоредбата е развита на основата на действащия чл. 414 НК, като е допълнена с оглед изисквания на чл. 8, ал. 2, б.„b" и „e" РС. Кодифицирани са прояви, представляващи посегателства върху невоенни (граждански) обекти, намиращи се под специална защита по силата на закони и обичаи на международното хуманитарно право. Непосредственият обект са международните отношения, гарантиращи спазване на забраните за насочване на военни и други действия срещу тези обекти, въведени основно с Женевските конвенции и Римския статут.

Националната норма въвежда общ режим за наказване независимо от вида на въоръжения конфликт. По този начин: 1) е избягнато изграждането на специални състави с идентично съдържание към всяка от първите четири разпоредби на раздела и 2) са създадени условия за престъплението да може да се извършва в идеална съвкупност с всяко от другите видове престъпления в раздела.

Въведена е разпоредба за отнемане на предмета на престъплението в полза на държавата, ако не подлежи на връщане или на възстановяване, с което е заличена възможността деецът да го задържи.

Чл. 415 Използване на забранени средства и начини за водене на война

(1) Който в нарушение на правилата на международното право за водене на война използва или заповяда да бъдат използвани:

1. отрови или отровно оръжие, задушливи, отровни или други газове, течности, материали или приспособления;

2. ядрено, химическо, бактериологично, биологично или токсично оръжие;

3. лазерни оръжия, причиняващи слепота,

4. куршуми, които лесно експлодират или се сплескват в човешкото тяло или оръжия, предназначени да нараняват чрез фрагменти, неоткриваеми чрез рентгенови лъчи;

5. други забранени средства или начини за водене на война,

се наказва с лишаване от свобода от три до дванадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията на алинея първа използва оръжия, снаряди и материали или начини за водене на бойните действия, които могат да причинят прекомерни вреди или ненужно страдание или които по естеството си нямат избирателно действие в нарушение на цялостна забрана за използването им според международното право на въоръжените конфликти.

(3) Който при условията на алинея първа подлага на глад гражданското население чрез лишаването му от достъп до храни и други вещи, необходими за неговото оцеляване, включително чрез затрудняване на доставките на хуманитарна помощ, се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(4) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от десет до двадесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(5) За приготовление към деяние по предходните алинеи наказанието е лишаване от свобода от две до осем години.

Разпоредбата е развита на основата на действащите чл. 415-415б НК, като е допълнена с оглед измененията в чл. 8, ал. 2, б.„b" и „e" РС. Кодифицирани са прояви, представляващи използване на средства или начини на водене на война, който са забранени от закони и обичаи на международното хуманитарно право. Непосредственият обект са международните отношения, гарантиращи спазване на забраните, въведени основно с Женевските конвенции и Римския статут.

Националната норма въвежда общ режим за наказване независимо от вида на въоръжения конфликт, в който тези средства или начини са използвани. По този начин: 1) е избягнато изграждането на специални състави с идентично съдържание към всяка от първите четири разпоредби на раздела и 2) са създадени условия за престъплението да може да се извършва в идеална съвкупност с всяко от другите видове престъпления в раздела.

Първият основен състав групира основно използването на конкретни средства, за които съществуват изрични забрани независимо от последиците от използването. Изброяването е неизчерпателно. Действащият израз „бактериологично, биологично или токсично оръжие" удовлетворява казуистичната формула на РС „оръжия, при които се прилагат микробни или други биологични агенти или токсини, независимо от техния произход или метод на производство", поради което не са внасяни изменения в националната формула.

Вторият основен състав е с повишена абстрактност и се отнася до начини и средства, попадащи в общи забрани поради вида и мащаба на вредите или годността си да засегнат и защитени групи лица.

Подлагането на гражданското население на глад е изведено в отделен състав поради спецификата си на забранен начин за водене на война.

Въведена е разпоредба за приготовление.

Чл. 415б Планирано или мащабно извършване на престъпление

Когато деяние по този раздел е извършено като част от план или от мащабно извършване на такива деяния, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9 и лишаване от военно звание, както и конфискация на цялото имущество.

Разпоредбата е обособена, като в нея са включени всички хипотези на военни престъпления, при които е налице връзка между деянието и план или мащабно извършване на военни престъпления, по силата на която деянието се извършва като част от такива начинания. Признакът е квалифициращ. С обособяването на разпоредбата е избягнато нормативно

претоварване на предходните състави и е осигурено максимално широко приложно поле на квалификацията.

Раздел IV „Други престъпления“

Разделът обхваща следните престъпления:

Чл. 418а Допустителство

Чл. 418б Явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на престъпление

Двете престъпления не са групирани според групов обект, а според широкото си приложно поле в материята на цялата глава.

Заглавието е изменено от „допълнителни разпоредби“, на „Други престъпления“, тъй като и двете разпоредби от раздела криминализират самостоятелни престъпления, а не допълват елементи от престъпления от предходните раздели.

Чл. 418а Допустителство

Съобразно с различията по предходните членове се наказва и онзи, който съзнателно допусне негов подчинен да извърши предвидено в тази глава престъпление.

Запазен е действащия текст на чл. 419, чието приложно поле се разширява в резултат на направените изменения в предходните раздели.

Изискването за криминализация на бездействие, с което деецът съзнателно допуска негов подчинен или подчинени да извършат същинско международно престъпление, произтича от всички международни договори, на които държавата дължи хармонизация. В същото време многобройността на съставите в главата и разнообразието на формулировките на изпълнителните деяния налагат както многократно възпроизвеждане на допускането като форма на изпълнителното деяние, така и разнообразяването на формулата му с оглед граматическите изисквания на българския език. Това би довело до прекомерно езиково натоварване на съставите на престъпленията, което в случая може да се избегне. Така извеждането на допустителството в отделен състав е резултат на нормативна техника на словесна икономия, подобряваща систематиката на съставите.

Чл. 418б Явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на престъпление

(1) Който публично оправдава, отрича или грубо омаловажава извършено престъпление, предвидено в тази глава, и това може да създаде опасност да се упражни насилие или да създаде омраза срещу отделни лица или групи от хора, обединени по раса, цвят на кожата, религия, произход, национална или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода от една до пет години.

(2) Наказанието по ал. 1 се налага и когато деянието е извършено по отношение на престъпление, извършено по време на или във връзка с националсоциалистически, фашистки или комунистически режим.

(3) Който подбужда другиго към престъпление по ал. 1 и 2, се наказва с лишаване от свобода до една година.

Въведени са редакционни изменения, прецизиращи разпоредбата на действащия чл. 419а.

Положителни (икономически/социални/екологични) въздействия:

С предложените промени ще се осигури пълноценно съответствие на българския наказателен закон с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията в него, при съобразяване на политиките и подходите, заложени в Концепцията за наказателна политика. Ще бъде разширена наказателната защита, осигурявана от българските закони, на български граждани в чужбина. Ще бъдат разширени и подобрени възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Ще бъде подобрена отбраната на държавата чрез разширяване на достъпа до защита, предоставяна от международните договори в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Отрицателни (икономически/социални/екологични) въздействия:

Няма идентифицирани негативни въздействия.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Специфични въздействия:

Не са идентифицирани очаквани специфични въздействия.

Въздействия върху малките и средните предприятия:

Не оказва въздействие върху малките и средни предприятия.

Административна тежест:

Не оказва влияние върху административната тежест.

(въздействията върху малките и средните предприятия; административна тежест)

1.1. Опишете качествено (при възможност – и количествено) всички значителни потенциални икономически, социални и екологични въздействия, включително върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни. Пояснете кои въздействия се очаква да бъдат значителни и кои второстепенни.

1.2. Опишете специфичните въздействия с акцент върху малките и средните предприятия и административната тежест (задължения за информиране, такси, регулаторни режими, административни услуги и др.)

Вариант 3: „Ненормативна намеса“:

Описание:

Вариант 3 предполага разрешаване на идентифицирания проблем чрез изготвяне на методически указания в тази насока. Този вариант не може да преодолее посочения по-горе проблем. Необходимо е същият да бъде решен с изменения и допълнения в нормативния акт.

Положителни (икономически/социални/екологични) въздействия:

Не са идентифицирани очаквани положителни икономически, социални или екологични въздействия вследствие на прилагането на този вариант. При неприемане на проекта за изменение и допълнения на нормативния акт положителни въздействия не се очакват.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Отрицателни (икономически/социални/екологични) въздействия:

С приемането на този вариант за действие няма да бъде преодолян констатираният проблем. Наказателният кодекс няма да бъде хармонизиран с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута. Няма да бъде осигурена пълноценна закрила на българските граждани в чужбина и особено по отношение на български цивилни и военни лица, участващи в мироопазващи, хуманитарни и други подобни мисии в чужбина, както и на български граждани, намиращи се в зони на война по други причини. Няма да се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Няма да има възможност държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Няма да се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

(върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни)

Специфични въздействия:

Не са идентифицирани очаквани специфични въздействия.

Въздействия върху малките и средните предприятия:

Не оказва въздействие върху малките и средни предприятия.

Административна тежест:

При този вариант административната тежест не се променя.

(въздействията върху малките и средните предприятия; административна тежест)

1.1. Опишете качествено (при възможност – и количествено) всички значителни потенциални икономически, социални и екологични въздействия, включително върху всяка заинтересована страна/група заинтересовани страни. Пояснете кои въздействия се очаква да бъдат значителни и кои второстепенни.

1.2. Опишете специфичните въздействия с акцент върху малките и средните предприятия и административната тежест (задължения за информиране, такси, регулаторни режими, административни услуги и др.)

5. Сравняване на вариантите:

Степени на изпълнение по критерии: 1) висока; 2) средна; 3) ниска.

5.1. По проблем 1:

		Вариант „Без действие“	Вариант 2	Вариант 3	Вариант n
Ефективност	Цел 1: Предложените изменения и допълнения на Наказателния кодекс (НК) имат за цел да осигурят хармонизацията му с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. По този начин ще се разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в чужбина. Ще се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Ще се подобри способността на	3	1	3	

		държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.					
	Ефикасност	Цел 1: Предложените изменения и допълнения на Наказателния кодекс (НК) имат за цел да осигурят хармонизацията му с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. По този начин ще се разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в	3	1	3		

		чужбина. Ще се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Ще се подобри способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.					
	Съгласуваност	Цел 1: Предложените изменения и допълнения на Наказателния кодекс (НК) имат за цел да осигурят хармонизацията му с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията на статута, като следва традиционно установените най-добри национални практики на законотворчество и политиките, заложени в Концепцията за наказателна политика. По този начин ще се	3	1	3		

	разшири наказателната защита, осигурявана от българските закони на българските граждани, включително намиращите се в зони на конфликт в чужбина. Ще се разширят и подобрят възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Ще се подобри способността на държавата да ползва пълноценно възможностите, които международните договори ѝ предоставят за защита в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.				

1.1. Сравнете вариантите чрез сравняване на ключовите им положителни и отрицателни въздействия.

1.2. Посочете степента, в която вариантите ще изпълнят определените цели, съгласно основните критерии за сравняване на вариантите:

ефективност, чрез която се измерва степента, до която вариантите постигат целите на предложението;

ефикасност, която отразява степента, до която целите могат да бъдат постигнати при определено ниво на ресурсите или при най-малко разходи;

съгласуваност, която показва степента, до която вариантите съответстват на действащите стратегически документи.

5.n. По проблем n:

** При повече от един поставен проблем мултиплицирайте таблицата за всеки отделен проблем.*

6. Избор на препоръчителен вариант:

По проблем 1: Вариант 2: „Нормативни промени“

С предложените нормативни промени ще се осигури пълноценно съответствие на българския наказателен закон с Римския статут, вкл. след ратификацията на измененията в него, при съобразяване на политиките и подходите, заложени в Концепцията за наказателна политика. Ще бъде разширена наказателната защита, осигурявана от българските закони, на български граждани в чужбина. Ще бъдат разширени и подобрени възможностите на българската държава да участва пълноценно в отношенията на международно правно сътрудничество по наказателни дела. Ще бъде подобрена отбраната на държавата чрез разширяване на достъпа до защита, предоставяна от международните договори в случай на война на нейна територия. Ще се подобри международния авторитет на българската държава като автентична правова държава, солидарна с международните ценности и цели на ООН, на демокрацията, на свободното и мирно сътрудничество между нациите и държавите и правата на човека.

Обхват и структура на криминализацията. Структура на Глава Четиринадесета

Българското наказателно право принадлежи към кръга юрисдикции, които структурират особената част на наказателния закон според обекта на престъплението. Този критерий е основен и задължителен и от него не се допускат отклонения.

Глава четиринадесета е кодификационна и обхваща т.нар. същински международни престъпления. Тя е разделена на четири раздела според груповите обекти на отделните групи международни престъпления. Проектът доразвива действащата структура, като запазва относителното предимство на престъпленията против мира.

Раздел I **„**Престъпления против мира“ (чл. 407 – 409д) обхваща престъпленията агресия, агресия при злоупотреба с доверие, участие в агресията на чужда държава, агресия с използване на нередовни сили, пропаганда към война и подстрекателство към война. Последните две разпоредби поясняват понятието „военен или политически водач“, относимо към субекта на престъпленията на агресия, и допълват санкциите по чл. 407-410 с обща приложимост на конфискацията и лишаването от права.

Новият раздел Iа „Престъпления против човечеството“ (чл. 409е – 409м) обхваща престъпленията геноцид, апартейд, поругаване на човечността и насилствено изчезване на хора, както и приготовление и явно подбуждане към такива посегателства и допълнителна разпоредба, поясняваща нововъведени съставомерни признаци

Раздел II „Престъпления против законите и обичаите за водене на война“ (чл. 410-415б) включва различни тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт, тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт, както и на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт, неправомерна употреба на символи, посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност, използване на забранени средства и начини за водене на война и планирано или мащабно извършване на престъпление.

Последният раздел IV „Други престъпления“ (чл. 418а-418б) включва общ състав на допустителство към престъпленията от главата и състав за явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на извършено престъпление от тази глава.

При изграждането на новото съдържание на глава четиринадесета не са извършвани съгласувателни изменения в други разпоредби на кодекса, тъй като не е установена необходимост от такива. Езиковата техника се е придържала към формули, които са традиционни за кодекса, а когато такива липсват, новите понятия са снабдени със самостоятелни определения.

Обхват и структура на пенализацията

Подходът на пенализацията следва принципа за умереност и рационалност на репресията съгласно Концепцията за наказателна политика. В допълнение той цели да ограничи приложението на чл. 2, ал. 2 НК в преходния период след влизане на проекта в сила.

Престъпните състави са изградени чрез степенуване на репресията, като всичките разполагат с квалифицирани състави. Наказуемостта и структурата на пенализацията са определени на основата на следните критерии:

- Запазване на наказуемостта на заварените престъпления, доколкото е възможно. Когато това не е възможно поради изменения в елементите на престъплението с промяна в обществената опасност, прилагани са изложените по-долу критерии.

- Горният праг на наказуемост в нововъведените текстове е доживотен затвор, предвиждан в алтернатива на тежко лишаване от свобода в квалифицирани състави със застрашаване или увреждане на човешки живот. За особено тежки квалифицирани състави е използвано лишаване от свобода за срок от над 20 години, в рамките на допустимото изключение, разрешено от чл. 39, ал. 2 НК.

Във всички свои концепции за наказателна политика и в последния цялостен законопроект за нов НК държавата последователно и категорично заявява решение за отмяна на наказанието доживотен затвор без замяна. По тази причина то не може да бъде въвеждано с изменения и допълнения на действащия НК[11].

Римският статут също предвижда редовния обикновен доживотен затвор като най-тежко наказание.

В допълнение използването на наказанието доживотен затвор без замяна не променя по същество репресивната тежест на Глава Четиринадесета. Наказанието е формулирано в закона като временно и изключително, а не редовно, поради което по принцип не е инструмент за противодействие на обичайната тежка престъпност, към която принадлежи тероризмът. То не е и основен инструмент за диференциация на наказанията (дейност на законодателя по определяне на вида и относителните размери на наказанията в санкциите на Особената част), тъй като негова специфична предпоставка не са признаци на деянието, а на конкретния извършител и те се преценяват конкретно от съда. Наказанието преследва по-малко от целите на чл. 36 (само превантивната) в сравнение с привидно по-лекото от него – доживотен затвор, който обслужва и

[11] Извън предмета на този ЗИДНК е промяна в системата на наказанията, което е единствената причина да не се предлага отмяна на чл. 37, ал. 2 и чл. 38 и съответни изменения в други разпоредби относно това наказание.

четирите цели. Наказанието доживотен затвор осигурява възможността за безсрочно изолиране на извършителя до края на живота му, която се осигурява и от доживотния затвор без замяна, поради което добавянето на доживотен затвор без замяна в санкции, в които е въведен доживотен затвор, не допринася за наказателната защита.

И накрая, макар формално помилването да е приложимо и към двете наказания, то е единственият способ за облекчаване на наказанието доживотен затвор без замяна. Това не е така за доживотния затвор, чиито облекчения зависят от съдебна преценка в състезателна публична процедура с инстанционна проверка и мотивиране на крайния акт. Този режим на доживотния затвор съществено ограничава приложението на помилването към него[12]. Наказанието доживотен затвор, следователно, предоставя на обществото повече гаранции, че наказанието няма да бъде облекчавано по непрозрачен, непубличен, правно и хуманитарно неоправдан, политически мотивиран или друг отклонен от правовите стандарти начин от орган, който е наказателно неотговорен.

- С разширено приложение са допълнителните наказания лишаване от права и конфискация. Използването им е с цел изграждане на система от ефективни, въздържащи и обезсърчаващи наказателни мерки, които имат изразена превантивна насоченост. Тези две наказания съществено ограничават рецидивните ресурси на извършителя, който често е длъжностно лице или лице със специална правоспособност, а извършването на престъпленията изисква финансов ресурс. Предотвратяването на рецидив е особено важно с оглед високата международна опасност на престъпленията от главата.

- Разширено е приложението и на най-лекото наказание – обществено порицание, въведено като задължително допълнително наказание за най-леките престъпления, при които наказателната репресия е изнесена в много ранен, подготвителен етап на престъпната дейност. Целта му е да засили обществения упрек на извършеното, като възпре ескалацията на престъпната дейност, намалявайки обществената подкрепа за нея. Известно е, че същинските международни престъпления се извършват на основата на злоупотреба с и манипулация на общественото доверие и общественото подчинение на волята на властта.

Раздел I „Престъпления против мира“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 407** Агресия
- **Чл. 408** Агресия при злоупотреба с доверие
- **Чл. 409** Участие в агресията на чужда държава
- **Чл. 409а** Агресия с използване на нередовни сили
- **Чл. 409б** Пропаганда към война
- **Чл. 409в** Подстрекателство към война

[12] Подробно **Пушкарова, Ива**. Наказателноправен отговор срещу изключително тежката престъпност: смъртното наказание, доживотният затвор и доживотният затвор без замяна в България. С:2020, Сиела.

- **Чл. 409г** Военен или политически водач
- **Чл. 409д** Допълнителни наказания

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи международния мир и сигурност. Подреждането на съставите следва класическия модел, според който по-леките следват по-тежките, а със систематично предимство са основните пред специалните.

Разпоредбата на чл. 8bis на РС относно престъплението ,,агресия“ е въведена чрез съставите по чл. 407- 409а и определителната норма на чл. 409. Разпоредбата на чл. 8bis от Римския статут е кодификационна и криминализира агресията на основата на групов обект, разграничаващ това престъпление от другите престъпления по Статута. Прякото ѝ възпроизвеждане в НК нарушава структурата на криминализацията, като пренебрегва вътрешната структура на обекта. Поради това хармонизационните норми са четири - разделянето между чл. 407 – 409а е извършено на основата на непосредствения им обект, идентифициран и диференциран след анализ на обекта на чл. 8bis РС.

Чл. 407 Агресия

(1) Който като военен или политически водач планира, подготвя, започва или ръководи използването на въоръжена сила на държава срещу друга държава в явно противоречие с Устава на Организацията на обединените нации, включително срещу нейния суверенитет, териториална цялост или политическа независимост, независимо дали е обявена война, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

(2) Когато деянието по алинея 1 се изразява в:

1. нахлуване или нападение от въоръжените сили на държавата на територия на друга държава или нападение срещу нейни сухопътни, морски или въздушни сили или морски и въздушен флот;

2. временна или постоянна военна окупация на територия на друга държава в резултат на нахлуване или нападение по т.1;

3. анексиране на територия на друга държава чрез използване на сила;

4. бомбардиране от въоръжените сили на държавата или използването на каквито и да било оръжия от нейна страна срещу територията на друга държава;

5. блокиране от въоръжените сили на държавата на пристанищата или бреговете на друга държава,

се наказва с лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или с доживотен затвор.

Престъплението е изведено като основно за раздела. Непосредственият му обект са междудържавните отношения, които осигуряват ненакърнимостта на суверенитета, териториалната цялост и политическата независимост на държавите от посегателства на други държави.

Основният състав е очертан от абстрактните признаци на агресията, а квалифицирания – от конкретни хипотези, изброени в чл. 8bisРС като агресия per se. Поради обстоятелството, че

международният първоизточник сочи тези хипотези, представляващи тежко вредоносни случаи на използване на въоръжена сила, като несъмнена агресия, следва, че те са с по-висока опасност от явлението по основния състав, което е различно и по-леко от тях. Пренасянето на хипотезите в НК не е автоматично - повишена е абстрактността на формулите, като някои хипотези са съчетани поради наличието на връзка между тях.

При формулирането на изпълнителното деяние са запазени формите „планира“ и „подготвя“ от действащия чл. 409 НК, както и подходът престъплението да е на просто извършване. Наказателната репресия е изтеглена на най-ранния възможен етап от развитието на престъпната дейност, в който от нея не е настъпил никакъв резултат, като са обхванати и първончалните подготвителни етапи.

Запазени са формите „планира“ и „подготвя“. Планирането е дейност по набелязване на целите на войната, ресурсното ѝ обезпечаване и изготвянето на стратегия и тактика на бойните действия, изготвяне на план или на програма за предстоящото използване на въоръжена сила. Подготвянето се състои от различни стъпки, с които планът се изпълнява на практика, вкл. привеждане на войските в готовност, превъоръжаване, подготвяне на благоприятно обществено мнение, дипломатически преговори за създаване на съюз или за осигуряване на неутралитет[13]. В този смисъл формите се коментират и в българската научна литература[14].

Добавени са формите „започва“ и „ръководи“, като последната замества действащата „води“ и използваната от РС „извършва“, за да подчертае връзката с признаците на субекта на ефективен политически или военен водач. Започването е издаване на заповед или по друг начин изразяване на воля за извършване на първите въоръжени действия срещу нападнатата държава. Адресати на волята са военни ръководители, намиращи се на терен, които са в състояние да я приведат в действие, с което войната да започне. Ръководенето се осъществява, докато войната е в ход[15].

Формулата „<u>като</u> военен или политически водач“ очертава връзката между изпълнителното деяние и признаците на субекта, който извършва деянието именно в качеството и с оглед дейността си на водач.

Изискването противоречието с УООН да е „явно“ произтича от чл. 8bis (нормативен предвод на ‘*manifested*‘) и е запазено, за да предотврати прекомерното разширяване на приложното поле на агресията до случаи на незначителни (търпими, случайни) или спорни противоречия. То ограничава приложението само до случаи, в които противоречието е безспорно, ясно очертано и няма търпим или случаен характер. Българският закон познава стандарта „явно“ (напр. чл. 12, ал. 2), върху него е изградена традиционна съдебна практика и поради това е използван той. Той обхваща критерии като мащаб, значителност и характер, които се сочат от РС като критерии за преценка.

[13] **Dinstein Y.** War, Aggression and Self-Defence. Fifth edition. Cambridge University Press, 2012; **McDougall, C.** The Crime of Aggression under the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition. University Printing House, Cambridge, 2021.

[14] **Петрова, Петя**. Развитие на агресията като престъпление по международното наказателно право. // Сборник доклади от Национална научна конференция по повод 110 години от рождението на проф. д-р Иван Ненов и 90 години от рождението на проф. д-р Цеко Цеков, София, УИ „Св. Климент Охридски“: 2023, ISBN: 978-954-07-5808-4.

[15] **Петрова, Петя**. Пак там.

Формулата ,,включително срещу нейния суверенитет, териториална цялост или политическа независимост“ изброява основните хипотези на явни нарушения на УООН, относими към разработените в международната практика понятия относно акта на агресия.

Признакът ,,независимо дали е обявена война“ е вложен, за да изключи формално блокиране на текста в случаите, в които едната или и двете воюващи държави са обявили положение на война помежду си или нападението е предхождано от ултиматум и поради това страната-агресор твърди, че води законна, а не агресивна война. Принципното положение в хуманитарното и международното наказателно право е, че ултиматумът и обявяването на война не правят автоматично войната законна и не изключват агресивния ѝ характер. Признакът осигурява съгласуваност на текста с концепциите за война на Женевските конвенции.

Липсата на членуване на признака ,,територия“ (вместо ,,територията“) в квалифицирания състав показва възможността деянието да засегне само част от територията на нападнатата държава.

Квалифицираният състав се ползва с най-високата наказуемост в НК – специалният минимум е 20 години лишаване от свобода, представляващ обичаен максимум на това наказание. Основание за това е чл. 39, ал. 2 НК, който позволява лишаването от свобода да бъде между 20 и 30 години в изключителни случаи, когато това е предвидено в норма на Особената част.

Чл. 408 Агресия при злоупотреба с доверие

(1) Който като военен или политически водач и при условията на чл. 407, ал. 1 използва въоръжените сили на държава, намиращи се на територия на друга държава с нейно съгласие, в нарушение на условията, при които това съгласие е дадено, се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години.

(2) Който като военен или политически водач при същите условия неправомерно удължава присъствието на въоръжените сили на държавата на територия на друга държава, след като съгласието на приемащата държава е оттеглено или споразумението за приемането им е прекратено, се наказва с лишаване от свобода от пет до дванадесет години.

Това престъпление е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по чл. 407 (нов), чиито признаци интегрира, така и международните отношения, осигуряващи спазването на международните договори, по силата на които държавите допускат чужди въоръжени сили на своя територия. Обектът, следователно, е обогатен с нарушение на договорните условия, при които приемащата държава е допуснала въоръжени сили на държавата-агресор на своя територия. Тези въоръжени сили се използват в нарушение на условията, при които са приети (ал.1), или продължават да се задържат на територията на приемащата държава, след като съгласието ѝ да ги приеме е отпаднало (ал.2).

Тези специфични хипотези на вероломна агресия, при които военното присъствие върху територията на пострадалата държава е постигнато по безконфликтен път, при злоупотреба с правото на международните договори, са изведени в отделен състав и поради обстоятелството, че поради разликата в обекта и в изпълнителския механизъм, това престъпление може да се извърши в идеална съвкупност с чл. 407 (нов). Това би позволило утежняване на отговорността на субекта поради приложимост на чл. 24 НК.

Двата състава са разделени според обществената опасност на деянието. Използването на въоръжените сили извън даденото от приемащата държава разрешение е по-опасно и вредоносно от простото удължаване на престоя им. За основен състав е възприета първата хипотеза, тъй като тя очертава основните признаци на явлението и е най-често срещана в практиката. Привилегированият състав на ал. 2 е облекчена, по-специфична и по-рядко срещана хипотеза. Когато деецът е осъществил и двете, ще носи отговорност по основния състав с утежняване на отговорността при индивидуализацията.

Чл. 409 Участие в агресията на чужда държава

Който като военен или политически водач позволява територия, която държавата е предоставила на разположение на друга държава, да бъде използвана от приетата държава за извършване на деяние по чл. 407 или 408 срещу трета държава, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

Това престъпление също е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по предходните разпоредби, чиито признаци интегрира, така и международните отношения, осигуряващи неучастието в агресивна война от страна на трети страни и спазването на международните договори, по силата на които държавите допускат чужди въоръжени сили на своя територия. Хипотезата се отнася до специфичен случай на оказване на съдействие за агресия, като територията на неутрална държава, на която въоръжени сили на държавата-агресор се намират на правно основание, се предоставя за агресия срещу трета държава, с което се нарушават и условията, при които тези въоръжени сили са приети.

Изпълнителното деянието може да е както действие, така и бездействие или съчетание от двете. По тази причина е възприета формулата ,,позволява“, а не ,,допуска“ (традиционно използвана от НК за указване на бездействие).

Чл. 409а Агресия с използване на нередовни сили

Съобразно различията по чл. 407-409 се наказва и онзи военен или политически водач, който за извършване на деянието съзнателно използва или допуска в извършването му да участват въоръжени банди или групи, нередовни военни формирования или наемници.

Това престъпление също е с комплексен обект. То включва както обекта на престъплението по предходните разпоредби, чиито признаци интегрира, така и международните отношения, изискващи водене на война с официални редовни въоръжени сили на държавите и забраняващи заместването или допълването им с нередовни. За обозначение на нередовните въоръжени сили е използвано изчерпателно изброяване на основните, абстрактно формулирани видове – въоръжени банди, въоръжени групи, военни формирования извън състава на редовната армия и наемници.

По отношение на признака ,,наемници“ съставът е бланкетен и препраща към определението по Конвенцията на ООН за борба с набирането, използването, финансирането и подготовката на наемници, приета от Общото събрание на ООН през 1989 г., което се ползва със същото

съдържание и от Женевските конвенции и е общоприето в международното право. Конвенцията е ратифицирана от Република България.

Изпълнителните деяния „използва“ и „допуска“ показват, че субектът има контрол върху включването на нередовни сили в агресивните действия, което се извършва в изпълнение на волята му или с негово съгласие. Съставът не допуска отговорност да се носи при самоинициативно включване на такива сили във военни действия между редовни армии.

Чл. 409б Пропаганда към война

Който пропагандира война в нарушение на Устава на ООН, се наказва с лишаване от свобода до осем години и обществено порицание.

Изпълнителното деяние „пропагандира“ замества действащата формула „извършва пропаганда“ по действащия чл.407 като по-прецизно и подчертаващо формалния характер на престъплението. Новата формула е по-ясна и съгласувана с понятията на закона.

Нормата е допълнена с уточнението, че се пропагандира война в нарушение на УООН, с което от обхвата на състава се извеждат случаите, в които се призовава или насърчава към отбранителна или превантивна защитна война в рамките на признатото международно право на неизбежна отбрана срещу нападение.

Добавянето на наказанието „обществено порицание“ засилва публичния упрек към извършеното и отнема от политическата му легитимност в обществено-политически среди, уязвими на такава пропаганда.

Чл. 409в Подстрекателство към война

(1) Който по какъвто и да е начин пряко или косвено извършва действия от естество да предизвикат въоръжено нападение от една или повече държави срещу друга държава или държави, се наказва с лишаване от свобода от три до осем години, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7 и с обществено порицание.

(2) Когато такова нападение последва или бъде обявена война, наказанието е лишаване от свобода от пет до десет години, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7 и обществено порицание.

Престъплението е развито на основата на състава на действащия чл. 408 НК. Изпълнителното деяние е прецизирано от „се стреми да предизвика“ на „извършва действия от естество да предизвикат“. Действащата редакция ползва нетрадиционно за НК понятие, основано на субективна формула, което при опит за прилагане ще предизвика потребност от тълкуване, за да бъде разграничено например от прояви на свобода на словото и правомерни дипломатически действия. Новата формула ясно очертава обективното поведение на дееца, служейки си с традиционни нормативни формули на кодекса.

Стабилизиран е формалният характер на престъплението.

Диспозицията е разширена, като са обхванати и случаи на война между множество държави.

С квалифицирания състав на ал. 2 е запълнена нормативна празнота по отношение на случаи, в които в причинна връзка с поведението на дееца война е започнала или е обявена, без да са налице признаците на престъпление по чл. 407-409а.

Чл. 409г Военен или политически водач

Военен или политически водач на държава е всяко лице, независимо от длъжността му, което упражнява власт или фактически контрол върху политическите или военните действия или решения на държавата.

Определението на субекта на престъпленията на агресия (чл. 407-410) е изведено в отделна норма от съображения за нормативна икономика и избягване на езиково претоварване на съставите. То възпроизвежда основните признаци на субекта според чл. 8bis РС и задължителните насоки за тълкуването му. Наказателна отговорност за агресия може да носи само особен субект, който ефективно и лично определя и направлява на най-високо ниво държавната политика или военни действия.

Няма значение дали това лице лично заема висша държавна или военна длъжност или упражнява фактическо влияние върху лице или лица на такава длъжност. От значение е действителното му влияние върху действия и позиции, ангажиращи държавата, което трябва да бъде пряко, решаващо, определящо и значително върху цялостните държавни политики, а не несъществено, случайно или ограничено до конкретни дейности по изпълнение. Влиянието си субектът оказва върху източника на политиките – едноличен или колективен орган - който ги определя. Не се включват субекти, които оказват влияние върху дейността на по-ниския държавен и военен апарат, на които нива държавните политики се изпълняват, а не замислят, определят и направляват, дори изпълнението да съдържа широка оперативна самостоятелност. Това е подчертано с членуването на „политическите“ и „военните“ действия и решения на „държавата“. Членуването показва, че нормата има предвид централните и основополагащи държавни политики, а не отделни политически или военни действия или изпълнителски действия на средни и ниски нива на политическата и военната администрация.

Нормативната формула „действия или решения“ обхваща двете основни фактически и юридически проявления на държавната политика.

От обхвата на нормата са изключени лица, които не заемат висши държавни длъжности и нямат описаното фактическо влияние върху такива лица. Такива са лица, заемащи длъжности на изпълнение, дори и длъжността да им предоставя значителна власт да вземат решения по изпълнението на задачи, стига да не са участвали решаващо във вземането на решенията.

Формулата „упражнява власт“ очертава субект, чиято водаческа роля произтича от формално официално овластяване (упълномощаване, заемане на длъжност, избор и др.под.). Фактическият контрол се отнася до фактическа възможност на субекта едностранно да определя и предизвиква действия от името на държавата поради фактическо влияние върху овластени лица или по друг начин. Няма пречка субектът да отговаря и на двете условия, което би се отразило на индивидуализацията на отговорността му.

Чл. 409д Допълнителни наказания

В случаите по чл. 407-410 съдът налага на виновния конфискацията на цялото или на част от имуществото му и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7.

Двете допълнителни наказания са охранителни и намаляват рецидивните ресурси на дееца (парични и властови), като го лишават и от евентуално получени материални ползи от извършеното, които не са били или не могат да бъдат отнети на друго основание.

3.4. Раздел Iа „Престъпления против човечеството“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 409е** Геноцид
- **Чл. 409ж** Апартейд
- **Чл. 409з** Поругаване на човечността
- **Чл. 409и** Насилствено изчезване на хора
- **Чл. 409к** Приготовление към престъпление против човечеството
- **Чл. 409л** Явно подбуждане към престъпление против човечеството
- **Чл. 409м** Допълнителна разпоредба

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи съществуването на човечеството в познатия му, фомиран в резултат на естествената биологична и социално-юридическа еволюция вид, вкл. естествено формираното разнообразие на основата на биологични признаци и правно-културни постижения.

С оглед този обект е изменено и заглавието на раздела. Действащата формула „Унищожаване на групи от населението (геноцид и апартейд)“ не отразява обекта, а предмета на престъпленията, които действащият раздел актуално обхваща. Съдържанието му е допълнено, като са отстранени съществуващите нормативни празноти в материята на чл. 7 РС и отнасящи се до същински престъпления против човечеството, различни от геноцида и апартейда, чието внасяне в НК е резултат от хармонизация със съответните конвенции за тях, а не с чл. 7 РС. Това налага и цялостно нова систематизация на престъпленията, изменение на заглавието му, както и промяна на систематичното място на раздела. От трети той става втори.

В предлагания си вид разделът обхваща геноцида по чл. 6 РС и престъпленията по чл. 7 РС. Международните задължения на България в материята са да осигури съгласуваност на националните разпоредби както с чл. 6-7 РС, така и със съответно приложимите конвенции, по които държавата е страна.

Положени са усилия всяко от престъпленията да е снабдено с кодификационна разпоредба, доколкото това се допуска от непосредствения му обект.

Чл. 409е Геноцид

Който с цел да унищожи изцяло или отчасти национална, етническа, расова или религиозна група:

1. причини смърт, тежка телесна повреда или продължително разстройство на съзнанието на лице, което принадлежи към такава група;

2. налага на групата условия на живот от естество да причинят нейното пълно или частично физическо унищожение;

3. предприема мерки за възпрепятстване на раждаемостта сред такава група;

4. насилствено предава деца от тази група на друга група,

се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години, а ако случаят е особено тежък – с лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или с доживотен затвор, както и конфискация на цялото или на част от имуществото.

Разпоредбата пряко възпроизвежда чл. 6 РС, като стъпва върху действащата национална разпоредба и отчита почти идентичната с чл. 6 РС разпоредба на чл. 2 от Конвенцията на ООН за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид от 1948 г., действаща за България. Престъплението е кодифицирано.

Систематичното място на геноцида в раздела за престъпленията против човечеството произтича от същността му на престъпление, увреждащо социално-биологичната структура на човечеството, възникнала в хода на естествената човешка еволюция на основата на вътрешно групиране на хората по техни вродени признаци, водещи до формиране на разнообразна междугрупова идентичност[16]. Този непосредствен обект определя престъплението като явление на ,,остро междугрупово, а не вътрегрупово противопоставяне и изисква конфликт между обособени колективи от хора“; ,,то засяга еволюционните потенциали на човечеството, тъй като изпълнението му – водено от амбиция за премахване на определени групи, които деецът идентифицира като нежелани – предизвиква нарушения на генетичното разнообразие и свързана с тях стагнация на социалното развитие“[17].

Оттук и разликите между него и другите престъпления против човечеството, които са систематизирани в чл. 7 РС и пренесени със съставите на чл. 409е – 409м (нови) НК. Основната разлика е в предмета – геноцидът има за предмет защитени групи хора, а другите престъпления имат за предмет отделни лица като носители на права – както и в специалната геноцидна цел за пълно или частично унищожение на защитена група. Допълваща разлика е отсъствието на формално изискване изпълнителното деяние на геноцида да се извършва по организиран или планиран начин или в изпълнение на официална държавна или местна политика, каквито изисквания стандартите поставят за същинските престъпления против човечеството.

В същото време престъплението е най-тясно свързано с групата на престъпленията против човечеството, от която при зараждането си е част, тъй като е налице връзка ,,между биологичните

[16] **Велчев, Борис**. Международно наказателно право. С., Сиела, 2015; **Пушкарова, Ива**. Престъплението геноцид в международното наказателно право. Разграничение от етническото прочистване, престъпления против човечеството и международни военни престъпления. Годишник на ЮФ на СУ ,,Св. Климент Охридски“, 2023 г.

[17] **Пушкарова, Ива**. Престъплението геноцид в международното наказателно право. Пак там.

признаци и произтичащата от тях социално-културна идентичност на групата, чието премахване деецът търси“ - „геноцидът уврежда биологичните предпоставки за поява и развитие на социално-културна (вкл. езикова, религиозна и пр.) обособеност на множество различни групи“ [18], а тези социални особености са обхванати от обекта на другите престъпления против човечеството. Така систематичното място на геноцида отразява едновременно връзката му със същинските престъпления против човечеството, към които традиционно гравитира, и относителната му самостоятелност спрямо тях („несъщинско престъпление против човечеството“), отразена и в самия Римски статут в подреждането му в чл. 6 непосредствено преди тези престъпления в чл. 7.

Формулите на РС и Конвенцията „убиване“ и „причиняване на тежки телесни или душевни повреди“ са заменени с националните еквиваленти „причини смърт“, „причини тежка телесна повреда“ и „причини продължително разстройство на съзнанието“ в чл. 415, т. 1 (проект). Националното понятие за тежка телесна повреда по чл. 128, ал. 2 НК включва „продължително разстройство на съзнанието“, което е относимо към формулата „душевна повреда“ на РС, но механизмът на причинява изисква въздействие върху тялото. Хипотезата не е налице, ако психична травма е причинена по друг начин. Националното понятие „продължително разстройство на съзнанието“ (чл. 33, ал. 1 НК) обаче има самостоятелно общо значение на душевна повреда, тъй като законът го свързва с основанията за изключване на наказателната отговорност поради невменяемост, без значение какъв е произходът му. От горното следва, че признакът „продължително разстройство на съзнанието“ в чл. 409е, т. 1 не повтаря признака „тежка телесна повреда“ в същия състав, а собствен на НК израз за „душевна повреда“.

Тъй като престъплението е характерно с голямо разнообразие на проявленията, на техните мащаби, интензивност и вид на вредите, е въведен квалифициран състав за особено тежък случай, който поволява диференциране на обичайни от необичайно тежки случаи.

Чл. 409ж Апартейд

(1) Който в условия на институционализиран режим за системно потискане и господство на една расова група над друга расова група и с цел да поддържа този режим:

1. причини смърт или тежка телесна повреда на едно или повече лица от потисканата група; или

2. налага условия на живот от естество да причинят пълно или частично физическо унищожение на тази група,

се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години или с доживотен затвор, както и с конфискация на част от имуществото.

(2) Който с целта по алинея 1:

1. незаконно лиши от свобода членове на расова група;

2. подлага членове на расова група на принудителен труд или на поробване;

3. без основание по международното право подлага членове на расовата група на насилствено преселване от областта, в която те пребивават правомерно, чрез експулсиране, депортиране или други принудителни действия;

[18] Пак там.

4. преднамерено създава условия, които препятстват пълноценното развитие на такава група, включително като лишава нейните членове от основните свободи и права на гражданите или препятства участието им в политическия, социалния, икономическия или културния живот на страната;

5. предприема мерки за разделяне на населението по расов признак чрез създаване на резервати и гета, чрез забрана на смесени бракове между лица от различни расови групи, чрез експроприация на принадлежаща им поземлена собственост или чрез други подобни мерки;

6. отнема основни права и свободи на организации или лица, понеже те се противопоставят на апартейда,

7. извърши престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използва такива лица за развратни действия, или принудително им причини детеродна неспособност или бременност,

се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години, както и с конфискация на цялото или на част от имуществото.

(3) Когато случаят е особено тежък, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години или доживотен затвор, както конфискация на цялото имущество.

В предлагания вид разпоредбата е съгласувана едновременно с Конвенцията за преследване и наказване на престъплението ,,апартейд“ и с чл. 7 РС, като за основа е ползвана действащата разпоредба. Осигурена е равнопоставеност на допълнителните съставомерни признаци с чл. 409з – 409и (нови) НК. Престъплението е кодифицирано.

Общата ,,шапка“ на чл. 7 РС - системно и широко нападение над гражданското население – не е вписана като допълнителен съставомерен признак, с което приложното поле на престъплението е незначително разширено от това по чл. 7 РС поради следните съображения.

Първо, анализът на дефинициите по чл. 7, ал. 2 РС показва, че признакът ,,институционализиран режим за системно потискане и господство на една расова група над друга расова група“ обхваща и ,,системно и широко нападение над гражданското население“. В РС тези формули се отнасят до различни комбинации от признаци по чл. 7, ал. 1 РС, поради което между тях отсъства нормативна колизия. Вписването и на двата един до друг като самостоятелни признаци на обективната страна в националната разпоредба, криминализираща само апартейда, обаче, претоварва състава и въвежда признаците в частична колизия. Това би довело до нарушения в правораздаването и потенциално би ограничило значително националната защита.

Второ, едновременното присъствие на двата признака в състава значимо го стесняват спрямо Международната конвенция на ООН за предотвратяване и наказване на престъплението ,,апартейд“ (в сила за България от 1976 г.). Определението по чл. II от тази Конвенция не включва такива признаци на обстановката. За България не е отпаднало задължението да осигури хармонизация и с тази Конвенция.

Основният състав на престъплението обхваща онези негови прояви, които застрашават или увреждат неприкосновеността на човешкия живот, а привилегированият – увреждания на групи основни права на човека извън прякото посегателство над живота.

Новият състав за особено тежък случай (ал. 3) позволява да се обхванат и хипотезите на чл. 7, ал. 1 (k) РС.

Систематичното място веднага след геноцида и преди основните същински престъпления против човечеството е установено по следните критерии:

- връзка с геноцида. И двете престъпления са основани на крайни форми на расова дискриминация и характерни със специална цел.

- връзка със същинските престъпления против човечеството. Апартейдът носи признаци, сходни с техните, относно обстановката на извършване и предмета. В същото време предметът на апартейда формално не е ограничен само до лица от гражданското население. Престъплението е с относително самостоятелна уредба и в чл. 7 РС.

Чл. 409з Поругаване на човечността

(1) Който:

1. причини смърт на един или повече членове на гражданско население;

2. налага на гражданско население условия на живот от естество да му причинят пълно или частично физическо унищожение;

3. подлага отделни членове или групи от гражданско население на поробване;

4. без основание по международното право подлага гражданско население на насилствено преселване от областта, в която то пребивава правомерно, чрез експулсиране, депортиране или други принудителни действия;

5. незаконно лиши от свобода членове на гражданско население;

6. причини тежка телесна повреда или подложи на тежко психично или емоционално насилие един или повече членове на гражданско население, които се намират под властта или контрола му;

7. извърши престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използва такива лица за развратни действия, или принудително им причини детеродна неспособност или бременност,

когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация, се наказва с лишаване от свобода от десет до двадесет години.

(2) Когато деянието по алинея 1 е извършено по отношение на отделни лица или групи от гражданско население поради поради тяхната политическа, расова, национална, етническа, културна, религиозна принадлежност, пол или друг защитен признак, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години.

(3) Когато деянието по предходните алинеи е извършено:

1. от длъжностно лице при или по повод изпълнение на службата или функцията му;

2. срещу членове на особено уязвими групи от гражданското население;

3. с особена жестокост или по особено мъчителен за пострадалите начин, или случаят е особено тежък,

наказанието е лишаване от свобода от двадесет до тридесет години или доживотен затвор.

(4) В случаите по предходните алинеи съдът налага и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Разпоредбата обхваща основните проявления на същинските престъпления против човечеството. Престъплението е кодифицирано. Наименованието е определено след обсъждане на повече от 10 алтернативни заглавия с отдаване на предимство на български езикови формули, които не създават условия за тълкувателно смесване с езикови формули на конвенциите за правата на човека.

Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи запазване на правно-социалната структура на човечеството, възникнала в резултат на естественото му правно-културно развитие. По-конкретно това е системата от отношения, осигуряващи спазване на фундаменталните права на човека, характерни с признака „неприкосновеност“, признаването, спазването и упражняването на които отделя човека от останалите биологични видове, живеещи в групи. Оттук и заглавието му – поругаване на човечността.

Основният състав е изграден от базовите хипотези, лишени от особености относно начин на изпълнение, предмета и дееца. Отделните точки са подредени според йерархията на засегнатите елементи на непосредствения обект, като започват с прояви срещу живота или прояви, засягащи по естеството си голям брой хора.

Специфики на начина, предмета и дееца са в основата на квалифицираните състави, които са изградени на два етажа с градиране на наказуемостта. Непосредственият обект на ал. 2 и ал. 3, т. 1 и 2 (проект) НК е допълнен с обществени и международни отношения, засягани поради ролята на дееца в тях или поради груповата идентичност на пострадалите като членове на защитена група.

Отново е въведен състав за особено тежък случай, който да обхване хипотези на необичайно тежки проявления на квалификацията. Признаците „особена жестокост“ и „особено мъчителен начин“ са въведени от съображения за пълноценна наказателна защита и не се изискват формално от наднационален акт.

Обобщеният признак „когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация“ е изграден в система с чл. 409м, който съдържа пояснения на понятията „широкомащабно“ и „системно“ „нападение“ срещу „гражданско“ население, както и кога деянието е „извършено като част от“ такова нападение.

Чл. 409и Насилствено изчезване на хора

(1) Който с разрешението или съгласието на държавен орган или на политическа организация и с цел да лиши за продължителен период от време едно или повече лица от гражданското население от правна защита, незаконно ги лиши от свобода или ги отвлече, за да бъдат поставени в неизвестност, когато извършеното е част от широкомащабно или системно нападение, провеждано срещу такова население от държавен орган или от обществена или друга организация, се наказва с лишаване от свобода от пет до дванадесет години.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията и с целта по предходната алинея поставя в неизвестност лице или лица, пострадали от предвидено в тази алинея деяние, като

отказва да признае тяхното незаконно лишаване от свобода или отвличане или да съобщи тяхното местонахождение или съдба на органите и лицата, които имат право да ги знаят.

(3) Когато деянието по предходните алинеи е извършено по отношение на членове на расова група в условия на институционализиран режим за нейното системно потискане и господство от друга расова група и с цел поддържане на този режим, наказанието е лишаване от свобода от осем до петнадесет години

(4) Когато деянието по алинеи 1-3 е извършено от длъжностно лице при или по повод службата или функцията му, наказанието е лишаване от свобода от десет до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7.

(5) В особено тежки случаи наказанието е лишаване от свобода от петнадест до двадесет години или доживотен затвор.

(4) В случаите по предходните алинеи съдът налага и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Престъплението е изведено като самостоятелно и кодифицирано поради обособеността на непосредствения му обект – международните отношения, осигуряващи условия мирните граждани реално да се ползват от правата, предоставени им от правните системи в това им качество. Така престъплението принадлежи към относително по-ранните етапи на престъпната дейност по раздела, тъй като основната му насоченост е да благоприятства ефективното изпълнение на същинските увреждащи престъпления – чл. 409ж-409з (нови) НК. В допълнение, през 2008 г. България е подписала Международната конвенция за защита за всички хора от насилствено изчезване, чиято ратификация предстои. Съгласно тази Конвенция престъплението е самостоятелно. Предлаганата разпоредба на чл. 409и (нов) НК отговаря и на изискванията, които тази Конвенция би поставила пред България след ратифицирането ѝ.

Кодификацията се изразява в оформянето на престъплението по чл. 418 чрез въвеждане на състави, отделени от чл. 7, ал. 1 РС и от нормативния режим на апартейда по чл. 7, ал. 2 вр. с ал. 1 РС.

Признаците от обективна и субективна страна, по които това престъпление се отличава от престъпното поругаване на човечността (чл. 409з, нов) и апартейда (чл. 409ж, нов), са механизмите на изпълнителните деяния и техните резултати, контекстуалният признак деянието да е извършено „с разрешението или съгласието на държавен орган или на политическа организация“, а в отклонение от чл. 409з е и наличието на специална цел. Тези признаци не позволяват изграждането на престъплението чрез техника на специални състави към чл. 409ж-409з, тъй като описаните признаци частично заместват, а не допълват признаци на общите състави по чл. 409ж-409з. Общи с престъплението по чл. 409з са признаците на обстановката на нападение и на предмета, но нападението е свързано с по-тесен вид държавна или организационна политика (организацията може да е само политическа). Общи с престъплението апартейд са контексуалните признаци и целта

Двата основни състава (ал. 1-2) са отделени на основата на изпълнителския механизъм и на признаци на пострадалите, като обектът е съчетан с обекта по чл. 409з (нов) НК.

Съставът по ал. 3 е обособен на основата на връзката с обекта на апартейда, който допълва непосредствения обект.

Квалифицираните състави са приложими към всички предходни алинеи.

Чл. 409к Приготовление към престъпление против човечеството

За приготовление към престъпление по този раздел наказанието е лишаване от свобода от две до осем години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6 и 7. Съдът може да наложи и конфискация на цялото или на част от имуществото на дееца.

Чл. 409л Явно подбуждане към престъпление против човечеството

Наказанието по предходния член се налага и на онзи, който явно подбужда към престъпление по този раздел. Съдът може да наложи и обществено порицание.

Двете престъпления са традиционни за националната система и осигуряват защитна реакция на ранните етапи на престъпната дейност.

Чл. 409м Допълнителна разпоредба

(1) Нападението над гражданското население е широкомащабно, когато е засегнало относително голяма територия или относително голяма група хора, в която преобладават невоюващи лица. То е системно, когато включва многократно, често или повтарящо се извършване на деяния по чл. 409з, ал. 1 или чл. 409и, ал. 1 и 2.

(2) Деянието по чл. 409з и чл. 409и е извършено като част от широкомащабно и системно нападение срещу гражданското население, когато деянието е в съответствие или в подкрепа на политика или практика за такова нападение.

Разпоредбата систематично допълва чл. 409з и чл. 409и (нови) НК. Чрез въвеждането ѝ е избегнато както словесното претоварване на съставите чрез описание на пояснените признаци в тях (нормативна икономия и прегледност на понятията), така и изграждане на съставите като бланкетни по отношение на основополагащ признак на обективната страна, за който те да препращат към Римския статут, характерен със сложна система от определения и мащабна пояснителна практика на международните съдилища.

Елементите на определенията по РС са разпределени между формули на чл. 409з-409и и поясненията в чл. 409м. Елементите, свързани с насочеността на нападението срещу гражданско население, с връзката на нападението с политика и с признаците ѝ на държавна или организационна са изведени в самите разпоредби на чл. 409з-409и. Характерът на политиката на държавна е обозначен с признака „провеждано от държавен орган“, независимо на коя държава, а организационният характер е обозначен с признака „провеждано от обществена или друга организация“. Признакът „друга“ организация се отнася до държавни и международни организации, вкл. терористични групи и организации и престъпни сдружения.

Останалите елементи от определенията по РС са вградени в чл. 409м. Те са следните:

- понятието „широко“ нападение по смисъла на РС и в практиката на МНС е определяно еднозначно като изводимо или от многобройността на засегнатите лица, или от големината на

географския обхват на местоизвършването, или от съчетанието на двете. Това положение е отразено от националното понятие „широкомащабно“ (чл. 409з и чл. 409и), пояснено в чл. 409м, ал. 1, изр 1 (нов) като засягащо „относително голяма територия или относително голяма група хора“.

- системността на нападението не е снабдена с изрично самостоятелно пояснение поради обстоятелството, че традиционното национално понятие за системност обхваща стандарта „многократност“ по РС.

- гражданският характер на засегнатото население, предмет на нападението, е изведен във формулата „преобладават невоюващи лица“. Това е най-широкото разбиране за гражданско население и престъпленията против човечеството следва да бъдат обвързани с него. То е сред разграничителните критерии между тези престъпления и международните военни престъпления, които изхождат от по-тясно разбиране за гражданско население.

- връзката на деянието с държавна или организационна политика е изградена от съчетанието на признака „извършеното е част от“ по чл. 409з-409и и дефиницията на признака в чл. 409м, ал. 2. В тази дефиниция са вградени елементите „вследствие или в резултат на“ държавна или организационна политика за извършването на нападение.

С използвания нормативно-технически подход в НК е пренесена цялата система от определения по РС и постоянната практика на МНС.

Раздел II „Престъпления против законите и обичаите за водене на война“

Разделът обхваща следните престъпления:

- **Чл. 410** Тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт
- **Чл. 411** Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при международен въоръжен конфликт
- **Чл. 412** Тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт
- **Чл. 412а** Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт
- **Чл. 413** Неправомерна употреба на символи
- **Чл. 414** Посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност
- **Чл. 415** Използване на забранени средства и начини за водене на война
- **Чл. 415б** Планирано или мащабно извършване на престъпление

Груповият обект, според който престъпленията са групирани в раздела, са международните отношения, осигуряващи спазването на законите и обичаите за водене на война. Систематичното му трето място е обусловено от относително по-тесния обхват на обекта и признаци на обективната

страна – обстановката на военен конфликт и ограничението в предмета на престъплението до членове на групи, защитени от Женевските конвенции. Разделът следва да е съгласуван едновременно с Женевските конвенции и протоколите към тях, и с чл. 8 РС, който също мащабно препраща към тях.

Отново е следван подход на кодификация на престъпленията, където това е възможно. Непосредственият обект е отразен в заглавието на разпоредбите.

Критериите, на основата на който са систематизирани първите четири вида престъпления, са извлечени от систематиката на алинеите в чл. 8 РС и включват вида на военния конфликт (международен или немеждународен), вида на нарушеното право (норми на Женевските конвенции или други закони и обичаи, интегрирани в чл. 8 РС) и свързаната с тези критерии степен на тежест на нарушението (само тежки нарушения или всякакви по тежест нарушения).

Определението за международен въоръжен конфликт е вградено в признак на съответните обективни основни състави - „въоръжен конфликт между държави“. Обектът на престъпленията, които се извършват в нарушение на правилата по време на международен въоръжен конфликт, се ползва с относително предимство, поради което систематичното място на тези престъпления е в началото на раздела.

Определението за немеждународен въоръжен конфликт е развито в чл. 412, ал. 1 и ал. 3 (нов) НК чрез вграждане на основната част от дефиницията в основния състав - „продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между нейните въоръжени сили и организирани недържавни въоръжени групи или между такива групи“ и въвеждане на дефиницията за „организирана въоръжена група“ по Протокол Първи на Женевските конвенции в дефиницията за недържавна организирана въоръжена група в ал. 3. Националната разпоредба на ал. 3 основно пояснява елемента „организираност“ на групата, тъй като правната система работи с единно, изяснено в практиката понятие за „въоръженост“.

Следващите три вида престъпления (чл. 413 - 415) са отделени на основата на собствен непосредствен обект, очертан и във връзка с международни задължения за пряко съгласуване със самите Женевски конвенции.

При преноса на нормативната материя са използвани български езикови еквиваленти на формулите на международния източник, вкл. използвани в действащите състави на военните престъпления.

Съобразно изискванията на Общата част на Римския статут наказателна отговорност се носи както за лично извършване на престъпленията, така и за издаването на заповед да бъдат извършени от подчинени на дееца лица. Това е отразено във формите на изпълнителните деяния – извърши или заповяда да се извършат. Повечето престъпления са резултатни.

Въведени са квалифицирани състави за особено тежки последици, които позволяват диференциране на отговорността, когато по своята интензивност, мащаби, причинени вреди, мотиви и др. индивидуализиращи признаци квалификациите са чувствително надхвърлени. Подходът е предпочетен пред този санкциите на основните състави да са с твърде раздалечени специални минимуми и максимуми на количествените наказания и да съчетават ниски долни граници на лишаване от свобода с доживотен затвор като горна репресивна граница. Вторият подход дестабилизира индивидуализацията, като не дава на съда достатъчно ясни критерии за определяне на наказанието и изкуствено измества средните им стойности. В същото време за

престъпленията от раздела е характерно голямо разнообразие в тежестта на престъпленията – според случая те могат да причинят много слаби или много тежки вреди.

Пенализацията на раздела е характерна с широка употреба на лишаването от военно звание и лишаване от права. Макар основните състави да не изискват особени качества на субекта, най-често това е военно или длъжностно лице и тези допълнителни наказания укрепват защитата срещу рецидив на извършителя.

Чл. 410 Тежки нарушения на законите за водене на война при международен въоръжен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на Женевските конвенции от 1949 г. извърши или заповяда да се извършат спрямо ранени, болни, корабокрушенци, санитарен или медицински персонал, военнопленници или друго защитено лице:

1. убийство,

2. изтезание или нечовешко отношение, включително биологични опити,

3. тежка или средна телесна повреда или други действия, причиняващи тежки страдания, осакатявания или друго увреждане на здравето,

4. неоправдано с военни нужди присвояване и унищожаване на имущество в големи размери,

5. незаконно депортиране или преместване или незаконно лишаване от свобода,

6. вземане на заложници,

когато деянието е извършено по време на въоръжен конфликт между държави, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията на алинея 1 принуждава военнопленник или друго защитено лице да служи във въоръжените сили на неприятелска страна или съзнателно го лишава от правото на справедлив и редовен съдебен процес, както и на онзи, който заповядва извършването на такива деяния.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася материята на чл. 8(2) а РС, като съгласува обхвата и езиковите формули и с Женевските конвенции. Престъплението е кодифицирано. Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи спазването на законите за водене на война (Женевските конвенции) при международен въоръжен конфликт. Той е комплексен и включва разнообразие от нарушения на основни права, чиято неприкосновеност е гарантирана от Женевските конвенции при международен конфликт. Систематичното място в началото на раздела отразява централното място на непосредствения обект в рамките на груповия, като възпроизвежда и водещото място на материята в чл. 8 РС.

Престъплението обхваща само тежките нарушения. Пострадали са лица, попадащи в защитени от Женевските конвенции групи, като първият основен състав ги изрежда неизчерпателно.

Първият основен състав е конструиран от прояви с по-разнообразен изпълнителски механизъм, докато вторият е по-специфичен и засяга насилственото мобилизиране в армията на неприятеля и лишаване от ефективна съдебна защита от обективен и безпристрастен съд.

Съставите на чл. 410 (нов) са частично бланкетни. За изпълването на по-сложните хипотези с конкретно нормативно съдържане те препращат към съответните норми на Женевските конвенции и протоколите към тях.

Чл. 411 Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при международен въоръжен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на законите и обичаите за водене на война извърши или заповяда да се извършат:

1. нападение срещу гражданското население или срещу отделни граждански лица, които не вземат пряко участие във въоръжените действия,

2. нападение от естество да причини големи загуби или увреждания сред гражданското население или щети на граждански обекти, или обширни, трайни и тежки увреждания на природната среда, които явно са прекомерни в сравнение с очакваните конкретни и преки военни предимства,

3. нападение или бомбардиране с каквито и да са средства на населени места или жилища, които не са защитени и не представляват военна цел,

4. нападение срещу сгради, материали, санитарни формирования и транспорт, както и персонал, които използват емблемите на Женевските конвенции в съответствие с международното право;

5. разграбване на населено място или на други места, дори когато са превзети чрез нападение,

6. пряко или непряко преместване или депортиране на цялото или на част от гражданското население, вкл. към, в рамките на или извън окупирана територия;

7. лишаване на гражданите на неприятелската страна от правото им да бъдат съдени от редовен съд и по редовна процедура или ефективно да защитават или упражняват правата си пред съд;

8. оскърбително и унизително отнасяне или друго посегателство над личното достойнство;

9. престъпление против половата неприкосновеност и свобода на един или повече членове на гражданско население или използване на такива лица за развратни действия, или принудително причиняване на такива лица на детеродна неспособност или бременност,

когато деянието е извършено по време на въоръжен конфликт между държави, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който по време на въоръжен конфликт между държави:

1. издаде заповед да няма пощада;

2. извърши или заповяда да се извършат убийство или раняване на комбатант, който е извън строя или вече няма средства за защита и се е предал доброволно, или вероломно убийство или раняване на лица от състава на неприятелска нация или армия,

3. подложи едно или повече лица, които се намират във властта на неприятеля, на физическо осакатяване или на медицински или научни експерименти, които не са оправдани от цели за лечение, не се извършват в интерес на лицата и създават опасност да им бъде причинена смърт или тежка телесна повреда,

4. принуди гражданско лице да служи във въоръжените сили на неприятелска държава или да участва във военни операции, насочени срещу собствената му страна,

5. използва или заповяда присъствието на гражданско или друго защитено лице да бъде използвано за предпазване на пунктове, зони или въоръжени сили от военни операции;

6. набира или заповяда набирането на лица, ненавършили 16 годишна възраст, във въоръжените сили или използва или заповяда използването им за активно участие във въоръжени действия,

7. извърши или заповяда извършването на разрушаване или реквизиция на неприятелско имущество, без това да се налага неизбежно от военните нужди.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася основната част от материята по чл. 8, ал. 2, б.„b“ РС. Непосредственият обект са международните отношения, осигуряващи спазването на международните закони и обичаи за водене на война при международен въоръжен конфликт извън Женевските конвенции. Тези закони и обичаи са установени в самия чл. 8, ал. 2, б.„b“ РС, който си служи с подробни казуистични описателни, а не бланкетни диспозиции - липсва генерално препращане към Женевските конвенции, в които тези обичаи не са отразени. Към Женевските конвенции се препраща само при употреба на техни или на дефинирани в тях понятия – комбатант, защитени емблеми и др. Оттук и относително големия обем нормативна материя, която следва да бъде пренесена.

Престъплението кодифицира тежките нарушения.

Двата основни състава са разделени според природата на засегнатите военни обичаи, като първият състав групира по-разнообразни прояви, които по естеството си засягат големи групи хора и са насочени към по-широк кръг защитени лица. Вторият основен състав групира посегателства, пряко свързани с въвличането на пострадалите във военни действия и третирането им, когато се намират под контрола на воюващата страна, към която принадлежи деецът.

Чл. 412 Тежки нарушения на общия член 3 на Женевските конвенции от 1949 г. при немеждународен конфликт

(1) Който по време на продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между нейните въоръжени сили и организирани недържавни въоръжени групи или между такива групи:

1. извърши или заповяда да се извършат убийство, осакатяване, жестоко отнасяне или изтезание;

2. извърши или заповяда да се извършат оскърбително или унизително отнасяне или други посегателства над личното достойнство;

3. вземе или заповяда да се вземат заложници;

4. постанови или заповяда да се постанови присъда не от редовен съд или не по редовна процедура или изпълни или заповяда да се изпълни екзекуция, за което няма влязла в сила присъда, постановена от редовен съд и по редовна процедура,

когато деянието е извършено по отношение на лице или лица, които не участват активно във въоръжените действия, включително членове от състава на въоръжените сили, които са сложили оръжие или са извън строя поради болест, рани, задържане или друга причина, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Ако от деяние по предходната алинея са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(3) Недържавната въоръжена група е организирана, когато е подчинена на отговорно командване и упражнява такъв контрол върху цялата или върху част от територията на държавата, който ѝ позволява да извършва продължителни и концентрирани въоръжени действия върху нея.

Разпоредбата пренася основната материя на чл. 8(2) с и чл. 8(2)d РС. Наименованието на разпоредбата отразява особеностите на непосредствения обект – международните отношения, които осигуряват спазването на изискванията на чл. 3 на всяка от Женевските конвенции, който е с идентично съдържание (поради това е известен като „общия член 3“ / common Article 3). Конструкцията на криминализацията е същата като при чл.410 (нов), но с препращане само към чл. 3. При немеждународен конфликт Римският статут изисква защита само при тежки нарушения на тази разпоредба на Женевските конвенции. Нормата е описателна по отношение на предмета на престъплението - „лице или лица, които не участват активно във въоръжените действия, включително членове от състава на въоръжените сили, които са сложили оръжие или са извън строя поради болест, рани, задържане или друга причина“ – за да се избегне бланкетност и въвеждане на отделни дефиниции.

Чл. 412а Други тежки нарушения на законите и обичаите за водене на война при немеждународен конфликт

(1) Който в тежко нарушение на законите и обичаите за водене на война извърши или заповяда да се извърши деяние по член 419г, алинея 1, точка 1, 4, 5 или 9 или алинея 2, точка 1, 2, 3 или 5 по време на продължителен въоръжен конфликт, развиващ се на територията на една държава между правителствените сили и организирани въоръжени групи или между такива групи, се наказва с лишаване от свобода от осем до двадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при същите условия издаде заповед за преместване на гражданско население поради причини, свързани с въоръжения конфликт, които

не налагат неизбежно такова преместване, нито то е необходимо за осигуряване на безопасността на това население.

(3) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до тридесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

Разпоредбата пренася основната материя на чл. 8, ал. 2, б.„e“ и чл. 8, ал. 2, б. „f“ РС. Престъплението кодифицира тежки нарушения на закони и обичаи за водене на война при немеждународни конфликти извън хипотезите на общия чл. 3 на Женевските конвенции. Конструкцията на криминализацията следва подхода на чл. 411. От съображения за нормативна икономия съставите препращат към съответните хипотези на чл. 411.

Чл. 413 Неправомерна употреба на символи

(1) Който без да има право, носи или злоупотреби със:

1. знака или флага на Червения кръст или на Червения полумесец или с цвета, определен за транспортните средства за санитарна евакуация,

2. бял флаг,

3. знамето или военните знаци и униформата на неприятеля,

4. знамето или военните знаци и униформата на Организацията на обединените нации,

се наказва с лишаване от свобода до две години.

(2) Когато от деянието по алинея първа е настъпила смърт или други особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от две до десет години.

Разпоредбата е развита на основата на действащия чл. 413 НК, като са отстранени нормативни празноти от непълно хармонизиране с Женевските конвенции и с изисквания на чл. 8, ал. 2, б.„b” и „e“ РС. Въведен е квалифициран състав при настъпили вреди.

Чл. 414 Посегателство върху граждански обекти със специално предназначение или културна стойност

(1) Който в нарушение на правилата на международното право за водене на война унищожи, повреди или направи негодни сгради, паметници, съоръжения или други предмети, които не са военни обекти и които:

1. са предназначени за религиозни обреди, образование, изкуство, наука или благотворителна дейност;

2. са предназначени за лечение или където се събират болни и ранени;

3. имат историческа стойност;

4. имат художествена стойност или са произведения на науката или изкуството,

5. се използват за хуманитарна помощ или за омиротворителна операция в съответствие с Устава на ООН, доколкото се ползват със защитата, предоставена на гражданското население или на граждански обекти от международното право,

6. използват емблемите на Женевските конвенции в съответствие с международното право,

се наказва с лишаване от свобода от две до десет години.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който открадне, противозаконно присвои или укрие отделни предмети, посочени в предходната алинея, или наложи по отношение на такива предмети контрибуция или конфискация.

(3) Когато случаят е особено тежък, наказанието е лишаване от свобода до десет до двадесет години и конфискация, както и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9 и лишаване от военно звание.

(4) Предметът на престъплението се отнема в полза на държавата освен ако не подлежи на връщане или на възстановяване.

Разпоредбата е развита на основата на действащия чл. 414 НК, като е допълнена с оглед изисквания на чл. 8, ал. 2, б.„b" и „e" РС. Кодифицирани са прояви, представляващи посегателства върху невоенни (граждански) обекти, намиращи се под специална защита по силата на закони и обичаи на международното хуманитарно право. Непосредственият обект са международните отношения, гарантиращи спазване на забраните за насочване на военни и други действия срещу тези обекти, въведени основно с Женевските конвенции и Римския статут.

Националната норма въвежда общ режим за наказване независимо от вида на въоръжения конфликт. По този начин: 1) е избягнато изграждането на специални състави с идентично съдържание към всяка от първите четири разпоредби на раздела и 2) са създадени условия за престъплението да може да се извършва в идеална съвкупност с всяко от другите видове престъпления в раздела.

Въведена е разпоредба за отнемане на предмета на престъплението в полза на държавата, ако не подлежи на връщане или на възстановяване, с което е заличена възможността деецът да го задържи.

Чл. 415 Използване на забранени средства и начини за водене на война

(1) Който в нарушение на правилата на международното право за водене на война използва или заповяда да бъдат използвани:

1. отрови или отровно оръжие, задушливи, отровни или други газове, течности, материали или приспособления;

2. ядрено, химическо, бактериологично, биологично или токсично оръжие;

3. лазерни оръжия, причиняващи слепота,

4. куршуми, които лесно експлодират или се сплескват в човешкото тяло или оръжия, предназначени да наранят чрез фрагменти, неоткриваеми чрез рентгенови лъчи;

5. други забранени средства или начини за водене на война,

се наказва с лишаване от свобода от три до дванадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(2) Същото наказание се налага и на онзи, който при условията на алинея първа използва оръжия, снаряди и материали или начини за водене на бойните действия, които могат да причинят прекомерни вреди или ненужно страдание или които по естеството си нямат избирателно действие в нарушение на цялостна забрана за използването им според международното право на въоръжените конфликти.

(3) Който при условията на алинея първа подлага на глад гражданското население чрез лишаването му от достъп до храни и други вещи, необходими за неговото оцеляване, включително чрез затрудняване на доставките на хуманитарна помощ, се наказва с лишаване от свобода от пет до петнадесет години и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(4) Ако от деяние по предходните алинеи са настъпили особено тежки последици, наказанието е лишаване от свобода от десет до двадесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9, както и лишаване от военно звание.

(5) За приготовление към деяние по предходните алинеи наказанието е лишаване от свобода от две до осем години.

Разпоредбата е развита на основата на действащите чл. 415-415б НК, като е допълнена с оглед измененията в чл. 8, ал. 2, б.„b" и „e" РС. Кодифицирани са прояви, представляващи използване на средства или начини на водене на война, който са забранени от закони и обичаи на международното хуманитарно право. Непосредственият обект са международните отношения, гарантиращи спазване на забраните, въведени основно с Женевските конвенции и Римския статут.

Националната норма въвежда общ режим за наказване независимо от вида на въоръжения конфликт, в който тези средства или начини са използвани. По този начин: 1) е избягнато изграждането на специални състави с идентично съдържание към всяка от първите четири разпоредби на раздела и 2) са създадени условия за престъплението да може да се извършва в идеална съвкупност с всяко от другите видове престъпления в раздела.

Първият основен състав групира основно използването на конкретни средства, за които съществуват изрични забрани независимо от последиците от използването. Изброяването е неизчерпателно. Действащият израз „бактериологично, биологично или токсично оръжие" удовлетворява казуистичната формула на РС „оръжия, при които се прилагат микробни или други биологични агенти или токсини, независимо от техния произход или метод на производство", поради което не са внасяни изменения в националната формула.

Вторият основен състав е с повишена абстрактност и се отнася до начини и средства, попадащи в общи забрани поради вида и мащаба на вредите или годността си да засегнат и защитени групи лица.

Подлагането на гражданското население на глад е изведено в отделен състав поради спецификата си на забранен начин за водене на война.

Въведена е разпоредба за приготовление.

Чл. 415б Планирано или мащабно извършване на престъпление

Когато деяние по този раздел е извършено като част от план или от мащабно извършване на такива деяния, наказанието е лишаване от свобода от петнадесет до двадесет години или доживотен затвор, лишаване от права по чл. 37, ал. 1, т. 6, 7 и 9 и лишаване от военно звание, както и конфискация на цялото имущество.

Разпоредбата е обособена, като в нея са включени всички хипотези на военни престъпления, при които е налице връзка между деянието и план или мащабно извършване на военни престъпления, по силата на която деянието се извършва като част от такива начинания. Признакът е квалифициращ. С обособяването на разпоредбата е избягнато нормативно претоварване на предходните състави и е осигурено максимално широко приложно поле на квалификацията.

Раздел IV „Други престъпления“

Разделът обхваща следните престъпления:

Чл. 418а Допустителство

Чл. 418б Явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на престъпление

Двете престъпления не са групирани според групов обект, а според широкото си приложно поле в материята на цялата глава.

Заглавието е изменено от „допълнителни разпоредби“, на „Други престъпления“, тъй като и двете разпоредби от раздела криминализират самостоятелни престъпления, а не допълват елементи от престъпления от предходните раздели.

Чл. 418а Допустителство

Съобразно с различията по предходните членове се наказва и онзи, който съзнателно допусне негов подчинен да извърши предвидено в тази глава престъпление.

Запазен е действащия текст на чл. 419, чието приложно поле се разширява в резултат на направените изменения в предходните раздели.

Изискването за криминализация на бездействие, с което деецът съзнателно допуска негов подчинен или подчинени да извършат същинско международно престъпление, произтича от всички международни договори, на които държавата дължи хармонизация. В същото време многобройността на съставите в главата и разнообразието на формулировките на изпълнителните деяния налагат както многократно възпроизвеждане на допускането като форма на изпълнителното деяние, така и разнообразяването на формулата му с оглед граматическите

изисквания на българския език. Това би довело до прекомерно езиково натоварване на съставите на престъпленията, което в случая може да се избегне. Така извеждането на допустителството в отделен състав е резултат на нормативна техника на словесна икономия, подобряваща систематиката на съставите.

Чл. 418б Явно оправдаване, отричане и грубо омаловажаване на престъпление

(1) Който публично оправдава, отрича или грубо омаловажава извършено престъпление, предвидено в тази глава, и това може да създаде опасност да се упражни насилие или да създаде омраза срещу отделни лица или групи от хора, обединени по раса, цвят на кожата, религия, произход, национална или етническа принадлежност, се наказва с лишаване от свобода от една до пет години.

(2) Наказанието по ал. 1 се налага и когато деянието е извършено по отношение на престъпление, извършено по време на или във връзка с националсоциалистически, фашистки или комунистически режим.

(3) Който подбужда другиго към престъпление по ал. 1 и 2, се наказва с лишаване от свобода до една година.

Въведени са редакционни изменения, прецизиращи разпоредбата на действащия чл. 419а.

6.1. Промяна в административната тежест за физическите и юридическите лица от прилагането на препоръчителния вариант (включително по отделните проблеми):

○ Ще се увеличи

○ Ще се намали

◉ Няма ефект

……..……
……

1.1. Изборът следва да е съотносим с посочените специфични въздействия на препоръчителния вариант за решаване на всеки проблем.

1.2. Ако се предвижда въвеждането на такса, представете образуването на нейния размер съгласно Методиката по чл. 7а от Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност.

6.2. Създават ли се нови/засягат ли се съществуващи регулаторни режими и услуги от прилагането на препоръчителния вариант (включително по отделните проблеми)?

○ Да

……..……
……

◉ Не

1.1. Изборът следва да е съотносим с посочените специфични въздействия на избрания вариант.

1.2. В случай че се предвижда създаване нов регулаторен режим, посочете неговия вид (за стопанска дейност: лицензионен, регистрационен; за отделна стелка или действие: разрешителен, уведомителен; удостоверителен и по какъв начин това съответства с постигането на целите).

1.3. Мотивирайте създаването на новия регулаторен режим съгласно изискванията на чл. 3, ал. 4 от Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност.

1.4. Посочете предложените нови регулаторни режими отговарят ли на изискванията на чл. 10 – 12 от Закона за дейностите по предоставяне на услуги.

1.5. Посочете изпълнено ли е изискването на § 2 от Допълнителните разпоредби на Закона за дейностите по предоставяне на услуги.

1.6. В случай че се изменят регулаторни режими или административни услуги, посочете промяната.

6.3. Създават ли се нови регистри от прилагането на препоръчителния вариант (включително по отделните проблеми)?

○ Да

……..……
……

◉ Не

Когато отговорът е „Да“, посочете регистрите, които се създават и по какъв начин те ще бъдат интегрирани в общата регистрова инфраструктура.

6.4. По какъв начин препоръчителният вариант въздейства върху микро-, малките и средните предприятия (МСП) (включително по отделните проблеми)?

○ Актът засяга пряко МСП

◉ Актът не засяга МСП

Изборът следва да е съотносим с посочените специфични въздействия на препоръчителния вариант.

6.5. Потенциални рискове от прилагането на препоръчителния вариант (включително по отделните проблеми):

Не са идентифицирани.

Посочете възможните рискове от прилагането на препоръчителния вариант, различни от отрицателните въздействия, напр. възникване на съдебни спорове и др.

7. Консултации:

○ Проведени са консултации

Законопроектът е изработен и консултиран в междуведомствена работна група към министъра на правосъдието с участието на представители на Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Министерството на външните работи и Министерството на правосъдието.

Посочете основните заинтересовани страни, с които са проведени консултации. Посочете резултатите от консултациите, включително на ниво ЕС: спорни въпроси, многократно поставяни въпроси и др.

◉ Предстоят обществени консултации по чл. 26 от Закона за нормативните актове

Проектът на Закон за изменение на Наказателния кодекс ще бъде публикуван на Портала за обществени консултации в съответствие с изискванията на чл. 26 от Закона за нормативните актове за срок от 30 дни.

Обобщете най-важните въпроси за обществени консултации. Посочете индикативен график за тяхното провеждане и видовете консултационни процедури.

8. Приемането на нормативния акт произтича ли от правото на Европейския съюз?

○ Да

◉ Не

……..……

……

1.1. Посочете изискванията на правото на Европейския съюз, включително информацията по т. 6.2 и 6.3, дали е извършена оценка на въздействието на ниво Европейски съюз, и я приложете (или посочете връзка към източник).

1.2. Изборът трябва да съответства на посоченото в раздел 1, съгласно неговата т. 1.5.

9. Изисква ли се извършване на цялостна предварителна оценка на въздействието поради очаквани значителни последици?

○ Да

◉ Не

(преценка съгласно чл. 20, ал. 3, т. 2 от Закона за нормативните актове)

10. Приложения:

1. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0015_BG.html;

2. https://lex.bg/laws/ldoc/1589654529.

Приложете необходимата допълнителна информация и документи.

11. Информационни източници:

1. Наказателен кодекс.

2. Римски статут на международния наказателен съд приет от дипломатическата конференция на пълномощните представители под егидата на ООН за учредяване на международен наказателен съд на 17 юли 1998 г. (Ратифициран със закон, приет от XXXIX Народно събрание на 15 март 2002 г. – ДВ, бр. 31 от 2002 г. в сила от 1 юли 2002 г.) (Обн. ДВ. бр.68 от 16 юли 2002 г.).

Посочете изчерпателен списък на информационните източници, които са послужили за оценка на въздействията на отделните варианти и при избора на вариант за действие: регистри, бази данни, аналитични материали и др.

12. Име, длъжност, дата и подпис на директора на дирекцията, отговорна за извършването на частичната предварителна оценка на въздействието:

Име и длъжност: Любомир Талев – директор на дирекция „Съвет по законодателство“

1.3.2024 г.

X

Signed by: Lyubomir Nikolaev Talev